

LUBI SLOVENCİ

Glasilo za člane društva

Letnik 2021

Številka: 26

Izdalo
Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar
zanj Matjaž Gruden

Uredila:
mag. Ana Porenta
Oblikoval:
Srečo Knafelc

Tisk Cicero Begunje d. o. o.

Naklada 650 izvodov

ISSN 1854-7109

Primož Trubar

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

1000 Ljubljana, Beethovnova 9
info@drustvo-primoztrubar.si
www.drustvo-primoztrubar.si

VSEBINA

TRUBARJEV DAN

- 3 Dom v jeziku
mag. Ana Porenta
- 4 Mariborska spominjanja na Trubarja 2021
mag. Franci Pivec
- 5 Zamejski poklon Primožu Trubarju v Rubijah,
»Stati inu obstati« - tako nekoč kot danes
Igor Komel
- 5 Ura slovenščine
Polona Brenčič
- 6 Pesem si 2021
mag. Ana Porenta

DAN REFORMACIJE

- 8 Mariborsko praznovanje dneva reformacije
mag. Franci Pivec
- 10 Slavnostni govor za dan reformacije
v Mariboru, *mag. Majda Potrata*
- 11 Ob dnevu reformacije v evangeličanski cerkvi
Martina Luthra Murska Sobota
dr. Klaudija Sedar
- 13 Slavnostna prireditev ob dnevu reformacije
na Rašici
mag. Ana Porenta
- 15 Trubarjev značaj - izziv k zrelosti
mag. Benjamin Hlastan

POGLEDI

- 18 Stati inu obstati 33/2021
dr. Marko Kerševan
- 21 Beseda urednika 34/2021
dr. Marko Kerševan

SLEDI ČASA, PROSTORA IN LJUDI

- 24 Trubarjevi stebri slovenstva
Andrej Perhaj
- 25 Javni zavod Trubarjevi kraji
Matjaž Gruden
- 26 Trubarjev doprnski kip v Rubijah med
osrednjimi spomeniki na Goriškem
Igor Komel
- 27 Podelitev Rožančeve nagrade
mag. Ana Porenta
- 29 Rekonstrukcija kozolca na Trubarjevi domačiji
*mag. Barbara Pečnik, Maja Starič in Nadj
Krašovec*
- 31 Dr. Šiftarjeva fundacija: 25. obletnica -
prehojena pot
Marjan Šiftar

PAHLJAČA DEJAVNOSTI

- 34 Poročilo o delu podružnice Murska Sobota
dr. Klaudija Sedar
- 37 Spominjanja: dan Primoža Trubarja 2021 v
Tednu ljubiteljske kulture
mag. Majda Potrata
- 38 SPD PT – podružnica Posavje v letu 2021
Alenka Černelič Krošelj
- 39 Trubarjeva domačija v letu 2021
mag. Barbara Pečnik
- 43 Poročilo o delu Slovenskega protestantskega
društva v letu 2021
Matjaž Gruden

TRUBARJEV DAN

Veseli nas, da Trubarjev dan vsako leto pridobiva nove pobude, razmisleke in spominjanja. Temu botrujejo tudi raznolike prireditve in akcije, pri katerih se spominjamo zlasti njegovega pomena za razvoj knjižnega jezika in naše narodne identitete, pa tudi njegove neomajne vere. Zlasti pomembno se nam zdi, da se vest o Primožu Trubarju širi tudi med mlade in po različnih kanalih, predvsem v spletnih medijih in na medmrežju.

DOM V JEZIKU Rašica, 8. junij 2021

Na letošnji Trubarjev rojstni dan, 8. junij 2021, smo od bližje spoznali nagrajene literarne ustvarjalce preteklega leta. Dom v jeziku, tradicionalna oddaja ARS programa, ki se je odvijala na Trubarjev rojstni dan, se je pričela ob 18. uri na zunanjih prostorih Trubarjeve domačije. Tokrat je poleg zvoka oddajala tudi sliko in še vedno si jo lahko ogledate na spletnih straneh Programa ARS. Vodil jo je iskri in duhoviti voditelj Ambrož Kvartič. V začetku je prebral poslanico Igorja Likarja.

Prisotne sta pozdravila in nagovorila velikolaški župan dr. Tadej Malovrh in predsednik Društva slovenskih pisateljev Dušan Merc, ki se je zahvalil za podboro in sodelovanje Občini Velike Lašče in KUD Primoža Trubarja. Med drugim je poudaril, da je Trubar pripeljal slovenščino v mednarodni evropski prostor, v katerem je še dandanes ter izrekel posebno zahvalo avtorjem, ki bodo predstavili najboljše jezikovne tvorbe, ki jih je v tem trenutku zmožna slovenščina.

Sledili so nastopi nagrajenih avtorjev v preteklem letu. S podatki o vremenskih prilikah in neprilikah

Pogled na prizorišče Doma v jeziku 2021.

na dneve, ki so bili ključni za lavreate in z zanimivimi podatki o vsakem posameznem je Ambrož Kvartič najprej k besedi povabil pesnika.

Brane Mozetič nam je prebral tri iz svoje z *Jenkovo nagrado 2020* ovenčane zbirke *Sanje v drugem jeziku*, posvečene mrtvim prijateljem, denimo Alešu Debeljaku ali Metki Krašovec. Sledila je Veronika Simoniti, dobitnica *kresnika 2020* za roman *Ivana pred morjem*. Prebrala je odlomek iz 3. dela romana, v katerem sledimo tankočutnemu prepletanju usod junakov. Najbolj svež nagrajenec, z *desetnico 2021*, Damjan Šinigoj, je prebral odlomek iz svojega mladinskega romana *Kjer*

Omizje nastopajočih avtorjev.

Nagovor predsednika DSP Dušana Merca.

veter spi, v katerem smo sledili Blažu in Ireni, ki sta že sama našla pot iz podzemne jame in ugledala reševalce na planjavi. Kratko zgodbo iz knjige Plavalec Sergeja Curanovića, ki je za kratkoprozni prvenec prejel nagrado *novo mesto* 2020, je prebral voditelj prireditve in nas popeljal v skoraj svetopisemsko končanje in stvarjenje (novega) sveta. Večer je zaključil *Prešernov* nagrajenec 2021 Brane Senegačnik s štirimi mojstrskimi soneti iz svoje pesniške zbirke *Pogovori z nikomer*. Verzi so se vrezovali v nas in »Ves svet je par besed« nam je še dolgo odzvanjal v ušesih.

Prisotni gledalci smo uživali ob poslušanju odlomkov iz nagrajenih besednih stvaritev, ki so nam jih predstavili avtorji. Z njimi smo se po končanem prenosu lahko tudi pogovarjali.

Dom v jeziku je izjemna in pravšnja prireditev za Trubarjev rojstni dan. Skoznjo začutimo, da smo najbolj doma v jeziku, s katerim se sporazumevamo, v njem ustvarjamo in se zblížujemo. Ne zamudite je naslednje leto, saj se je že vrasla v naš prostor. Želimo ji še veliko novih izdaj z nagrajenimi literarnimi ustvarjalci, ki nas nagovarjajo, da sežemo po njihovih knjigah in jih tudi sami preberemo.

Mag. Ana Porenta

Foto: Boštjan Podlogar

MARIBORSKA SPOMINJANJA NA TRUBARJA 2021

Vztrajnost koronske pandemije je mariborskim organizatorjem tradicionalnih srečevanj ob Trubarjevem in Lutrovem dnevu znova otežila izvedbo načrta, vendar se je ob iznajdljivosti in požrtvovalnosti le nekako izšlo. Junjska Spominjanja na domnevni Trubarjev rojstni dan so potekala »na daljavo« s spletnim predavanjem dr. Fanike Krajnc-Vrečko o trubarologu Jožetu Rajhmanu.

Do bližajoče stoletnice rojstva pomembnega raziskovalca protestantizma Jožeta Rajhmana (2024), je v ob Trubarjevem dnevu, 8. juniju, načrtovano vsakoletno spominsko »Rajhmanovo predavanje«, prva pa ga je uvedla njegova bližnja sodelavka in gotovo najboljša poznavalka njegovega dela dr. Fanka Krajnc-Vrečko, ki je o tem spisala tudi svojo doktorsko disertacijo ter objavila monografijo. Brežičan in nato Celjan je prišel v Maribor leta 1955 za stolnega kaplana in profesorja v malem semenišču, leta 1968 pa ga je škof Držičnik postavil za spirituala v velikem semenišču in za honorarnega predavatelja na oddelku Teološke fakultete. Leta 1951 je končal ljubljansko teologijo in leta 1965 še študij slavistike in romanistike na Filo-

Predavanje dr. Fanike Krajnc-Vrečko. Zaslonska slika

zofski fakulteti, kjer je 1972. doktoriral iz filologije, naslednje leto na TF pa še iz teologije. Upokojil se je leta 1987, a je ostal univerzitetni predavatelj do 1995. Umrl je leta 1998.

Kot prva v nizu povabljenih predavateljev, ki bodo naslednja leta govorili o Rajhmanu, je Krajnc-Vrečkova sistematično razgrnila obširen opus izjemnega raziskovalca in misleca, ki zajema skoraj 500 bibliografskih enot, od tega 130 razprav s področja protestantizma, o katerem govorijo tudi štiri monografije, kar vse bistveno sooblikuje slovensko in svetovno bazo znanja o tej tematiki. V obširni razpravi »Jože Rajhman (1924-1998), duhovni in pastoralni teolog, literarni zgodovinar trubarolog« (Edinost in dialog, 74, 2019) je njegov opus opredelila na naslednji način: »V pokoncilski teologiji je iskal nove izraze in novo govorico, s katero je izražal svoj odnos do Boga in človeka. V raziskovanju začetkov slovenske pisane besede se je srečal s protestantizmom in največji del svojega raziskovalnega dela posvetil preučevanju slovenske protestantske teološke misli 16. stoletja. V svojih razpravah se je posameznih vprašanj loteval interdisciplinarno, pri čemer je upošteval izsledke različnih humanističnih znanosti. Cilj in smoter njegovega dela, kakršen je prepoznaven iz njegovih razprav, je bil človek, preko katerega je iskal pot do Boga.«

Morda bomo na ta način že razkrili vsebino naslednjega »Rajhmanovega predavanja«, če sledeč Krajnc-Vrečkovi citiramo misel o Trubarju iz njegovega doktorata: »V deželi dvojezičnega prebivalstva je z jezikom priboril nižji plasti pravico do obstoja. In to je sveto! Pred Trubarjem bi morali z grozo ostrmeti: bilo je dano njemu. Nikomur pred njim, nikomur za njim. Če so že sežgali njegove »prevode«, niso sežgali njegovega jezika, niso mogli zadušiti narodne zavesti, ki ji je on ob njegovem rojstvu stal ob strani.«

Mag. Franci Pivec

ZAMEJSKI POKLON PRIMOŽU TRUBARJU

V RUBIJAH (Sovodnje ob Soči pri Gorici)

»Stati inu obstati« – tako nekoč kot danes

Že 13. leto zapored smo se 9. junija spomnili na vlogo in pomen Primoža Trubarja v slovenski zgodovini. Na krajši spominski svečanosti pri kipu, ki so ga leta 2008 postavili pred Rubijskim gradom (Sovodnje ob Soči pri Gorici), so spregovorili predsednik goriškega Kulturnega doma Igor Komel, generalni konzul Republike Slovenije v Trstu Vojko Volk, predstavnika krovnih organizacij SKGZ in SSO Marino Marsič in Julijan Čavdek ter podžupan Občine Sovodnje, Peter Figelj. Udeležence je nagovoril tudi župan Občine Aiello del Friuli in kulturnik Andrea Bellavite.

Primož Trubar je bil osrednja osebnost reformacije na Slovenskem in avtor prvih natisnjenih knjig v slovenskem jeziku. Trubarjevo ime je tesno povezano tudi z goriškim prostorom, saj je leta 1563 preživel

*Zbrani pred Trubarjevim spomenikom v Rubijah
(Sovodnje ob Soči – Gorica, Italija).*

tri tedne v goriški grofiji in prenočil tudi na gradu v Rubijah. Leta 2008 so mu pred gradom postavili doprski bronasti kip, pred katerim se Trubarjevemu spomenu poklonijo vsako leto. »Ob 8. februarju mora v slovenski zavesti postati pomemben dan tudi 8. junij, rojstni dan Primoža Trubarja, saj je bistveno, da njegova figura ostane v kolektivnem spomenu,« je na slovesnosti uvodoma povedal Igor Komel, ki si je ob Venku Černicu prizadeval, da bi pred Rubijski grad postavili kip. Dodal je, da si v sodelovanju s šolami na Goriškem tudi želi, da bi o tem dnevu spregovorili med rednim poukom.

Letošnje slovesnosti se je udeležil tudi generalni konzul Republike Slovenije v Trstu Vojko Volk. Slednji je ob 30. obletnici osamosvojitve Slovenije izpostavil posebno vlogo, ki jo je Primož Trubar imel v slovenski zgodovini: »Trubarjevo geslo »Stati inu obstati« je vodilo za vsakega zavednega Slovenca in je dokaz, da slovenstvo ni nekaj samoumevnega, ampak si je treba zanj prizadevati vsak dan.« Volk je navzoče spodbudil, da na Trubarjevo figuro nikoli ne pozabimo. Očetu slovenske književnosti se je poklonil tudi župan Občine Aiello del Friuli Andrea Bellavite, ki ga je opisal kot najpomembnejšega reformatorja južno od Donave: »Imel sem priložnost obiskati rojstno hišo Primoža Trubarja na Rašici, ki je bil mlin. Kot je Trubarjev oče spreminjal žito v moko, tako je Primož Trubar spreminjal slovensko ustno izročilo v pisano besedo. Ko človek lahko govori in piše v svojem jeziku, je svoboden, zato želim danes počastiti človeka, ki je preko slovenske besede in književnosti potrdil veličino človeške svobode.« V imenu krovnih organizacij SKGZ in SSO sta spregovorila Marino Marsič in Julijan Čavdek, ki sta izpostavila pomen Trubarjevega gesla »Stati inu obstati« tudi v težkem obdobju, ki ga doživljamo. Sovodnjski podžupan Erik Figelj se je zahvalil Igorju Komelu in goriškemu Kulturnemu domu, ki si vsako leto prizadevata za spominsko svečanost ter konzulu Vojku Volk, ki jih je letos počastil s svojo prisotnostjo.

Slovesnost v Rubijah sta priredila Kulturni dom v Gorici in Občina Sovodnje v sodelovanju z vinogradiško kmetijo Rubijski grad.

Igor Komel

URA SLOVENŠČINE

V organizaciji Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar - Podružnica Posavje, Osnovne šole Jurija Dalmatina Krško, Valvasorjeve knjižnice Krško in Javnega sklada za kulturne dejavnosti OI Krško je

*Alenka Črnič Krošelj je spregovorila o pomenu
protestantske dediščine.*

Ura slovenščine na prostem pri OŠ Jurija Dalmatina.

10. junija kljub nekoliko spremenjenim družbenim razmeram v naravoslovni učilnici na prostem pri OŠ Jurija Dalmatina potekal že tradicionalen dogodek Ura slovenščine.

V prijetnem torkovem popoldnevu so učenci 7. b razreda pod mentorstvom učiteljice slovenščine Mojce Fridl pripravili zanimiv in raznovrsten kulturni program, ki ga je spremljal glasbeni nastop učencev na kitari in violini. Zbrane sta pozdravili ravnateljica šole Valentina Gerjevič in direktorica krške knjižnice Urška Lobnikar Paunović. V vlogi Jurija Dalmatina se je zbranim predstavil Boštjan Arh. Udeleženci prireditve pa so se nato sprehodili še do Spominskega parka Jurija Dalmatina, ki s skulpturo treh velikih mož protestantizma vsakodnevno spominja na veliko delo, ki so ga le-ti opravili za slovenski jezik. O nastanku parka, ki je bil svečano odprt leta 2009, ter o pomenu protestantske dediščine za Posavje je spregovorila predsednica posavske podružnice SPD Primož Trubar Alenka Černelič Krošelj. S prijetnim druženjem in klepetom se je zaključilo še eno dediščinsko popoldne.

Polona Brenčič

PESEM SI 2021

Izid zbornika in kratki film Pesniške razglednice 2

Pred Trubarjevim 513. rojstnim dnem je v soboto, 5. junija 2021, izšel letni zbornik poezije z najživahnejšega slovenskega portala www.pesem.si, ki domu je lučaj

Snemanje prizora za Pesniške razglednice.

od Trubarjeve domačije, na Kukmaki. Pesem si 21 na skoraj 370 straneh prinaša poezijo več kot 80 avtoric in avtorjev, ki prihajajo iz vseh slovenskih pokrajin in v tujejezičnem poglavju tudi s področja bivše skupne države, iz srbsko, hrvaško in bošnjaško govorečih dežel. V zborniku najdemo poglavja, ki so že stalnica pesniških knjig Zavoda za razvijanje ustvarjalnosti: Pesem si izbrana, Podčrtana, Za otroke, Tujejezična, Prevedena, Uredniška. Ob koncu zbornika so vsi avtorji tudi kratko predstavljeni.

Tokratni, 15. letni zbornik, smo uredili Lidija Brezavšček, Luka Benedičič, Senada Smajić, Sara Špec, Helena Zemljič in Ana Porenta. Za prelom in oblikovanje je poskrbela Gaja Grešak. Izid zbornika sta podprli Občina Velike Lašče in Občina Sodražica, za

Naslovnica filma *Pesniške razglednice 2*.
Oblikovanje Dan Grešak

Naslovnica zbornika *Pesem si 21*.
Oblikovanje Gaja Grešak

kar smo jima iz srca hvaležni. Knjigo lahko posvojite preko spletne knjigarne www.knjiga.org.

Tudi letos smo se odločili, da knjigo pospremimo na pot s kratkim filmom. Naslovili smo ga *Pesniške razglednice 2* (spomnimo, lani smo že naredili podoban film) in v njem predstavili vse pesmi - izbranke letnih časov. Za vsak letni čas namreč na *Pesem si* dobimo zmagovalno pesem, ki jo izglasujejo bralci, uredništvo pa izbere pesem letnega časa, kratko pesem, pesem v formi ter tujejezično pesem. Letos so po zaslugi prevajalcev s portala na filmu predstavljene tudi slednje, tako da v polurnem filmu prisluhnete vsem dvajsetim izbrankam preteklega pesniškega leta.

Snemali smo na različnih koncih in krajih Slovenije, največ pesmi je posnetih na velikolaških tleh, posamezne pa so nam poslali avtorice in avtorji iz svojih krajev ter urednice in urednik s primorskega, gorenjskega, štajerskega konca in celo iz Španije. Nekaj pesmi smo na film prenesli z Nejo Štaba Pečnik in Matejem Polzelnikom, ki sta zastopala igralsko ekipo Gledeja iz KUD Primoža Trubarja Velike Lašče. Scenarij in režijo sva prispevala Gregor Grešak in Ana Porenta, montažo filma, oblikovanje napisov in glasbo pa smo tudi tokrat zaupali Danu Grešaku, ki nas je znova presenetil, da je tako raznolike posnetke združil v gledljiv in očarljiv pesniški kratki film. Še vedno si ga lahko ogledate na YouTube kanalu *Pesem si!*, kjer imamo objavljene tudi druge video pesniške vsebine.

In kaj lahko rečemo o poeziji v preteklem pesniškem letu? Pomenila nam je zatočišče, pribeževališče in srečevališče tudi v koronskih časih. Zbornik *Pesem*

si 21 je prepreden z vdolbinicami, rovi, brazdami, vršički in poganjki, na katere so se ujemale za ta čas tako značilne besede. Poezija in epidemija se morda nikjer ne rimata, a obe boste našli tudi med odkrivanjem letošnje pesniške bere s portala www.pesem.si. Vabljeni torej v svet poezije s kratkim filmom *Pesniške razglednice 2* in z zbornikom *Pesem si 21*.

Mag. Ana Porenta

*Srečevanja
Stopinje v dlaneh
Potovanje v središče Zemlje
bolj čudno od fikcije
Kako so hodili
identiteta
deklica
nedokončana skice
Samo drobna pesem sem
Pod soncem
razpoke
observatorij
čakalnica*

*Glas ti trepeta
Zareži!
Na daljavo
900 vdihov. 900 izdihov.*

*(Sestavljena pesem iz verzov v knjigi,
ki se nahaja na zadnji platnici.)*

DAN REFORMACIJE

Dan reformacije nas spominja na neverjetne napore in uspehe, ki jih je doseglo gibanje izpred 500 let, teh se vse bolj zavedamo in jih priznavamo za podstat naše kulture. Tudi letos je potekala državna proslava v počastitev praznika s prenosom preko televizije (31. 10. 2021) in bila tako široko dostopna za javnost. Še več: bila je opremljena s podnapisi, na posebnem kanalu je bil zvočni opis dogajanja, da so jo lahko spremljali slepi in slabovidni ter tolmačena v znakovni jezik, ki jo je približal gluhih ali naglušnim osebam. Letošnja državna proslava se je odvijala v Kulturnem domu Krško 29. 10. 2021. Tam so nas pričakale ograje, policijske enote in rentgenski pregled pred vstopom v kulturni dom na eni ter PCT preverjanje na drugi strani. Težavnost vstopa na prireditve nas je vznemirila, a smo ob številnih predstavnikih aktualne politike, ki so sedeli v prvih vrstah, vseeno zbrano spremljali program iz ozadja. Slavnostni govornik je bil minister za kulturo Vasko Simoniti, njegov govor je javno objavljen in še vedno ga lahko najdete na spletni strani www.gov.si ter v naši reviji Stati inu obstatu (34/2021). Na začetku prireditve je bila predvajana ganljiva Zdravljica, promocijski film ob nastopu predsedovanja Slovenije svetu EU, delo režiserja Mitje Okorna. V nadaljevanju so prireditve oblikovali igralec Vojo Zidar, članice in člani srednjeveške plesne skupine KUD Galiarda, članice in člani instrumentalne zasedbe GITA, članice in člani vokalne zasedbe Ingenium Ensemble in srednjeveški tiskarski mojster Janez Rozman. Trubarjevi citati, ki jih je bral igralec Vojo Zidar, so se sproti spreminjali v natisnjene besede, ki jih je tiskal mojster Janez. Besede so se prepletale s petjem, igranjem in plesom iz srednjeveških časov. Posnetek proslave je še vedno dostopen na spletni strani RTV SLO. V reviji Stati inu obstatu (34/2021) pa lahko poleg govora ministra za kulturo preberete tudi govor Igorja Grdine na svečanosti v evangeličanski cerkvi Primoža Trubarja v Ljubljani.

Tudi na drugih koncih naše dežele so ustvarjalci in poznavalci protestantskega izročila pripravili slovesnosti ob prazničnem dnevu. V nadaljevanju objavljamo poročila s prireditvami v Mariboru, Murski Soboti in Rašici ter govore mag. Majde Potrata, dr. Klavdije Sedar in mag. Benjamina Hlastana.

Mariborsko praznovanje dneva reformacije

Oktobrski praznik reformacije v evangeličanski cerkvi sta zaznamovala govor mag. Majde Potrata in izvedba za 500-letnico na novo komponirane »reformacijske kantate«. Že kar utrjen »trubarjanski krog« je na oktobrski dan reformacije redni gost pri evangeličanski duhovnici mag. Violeti Vladimiri Mesarič Jazbinšek v mariborski evangeličanski cerkvi, kjer je imela nagovor mag. Majda Potrata. Tematizirala ga je z besedilom, vklesanim v tlak pred ljubljansko evangeličansko cerkvijo. Ozrla se je na donedavna prevladujoče prepričanje, da je bila reformacija na Štajerskem le nemška, kar raziskave zanikajo in ugotavljajo, da je bila v njej udeležena tudi slovenščina pri dvojezičnem plemstvu in meščanstvu ter slovenskem kmečkem prebivalstvu, ki so zahtevali in dosegli prisotnost slovenščine večšega predikanta. To potrjujejo še drugi podatki. Govor je sklenila z mislijo o slovenskih reformatorjih: »V pol stoletja so izdali 62 bibliografskih enot, znali za tisk in izobraževanje pridobiti donatorska sredstva in vlagati tudi svoja v vrhunsko umetniško delo, dokazali so slovstveno zrelost slovenskega jezika ... Reformacijsko-protestantski začetek slovenske (samo)zvesti se je soočil z velikim modernim duhovnim, kulturnim in družbenim gibanjem in

Evangeličanska cerkev v Mariboru.

Nastopajoči na mariborski proslavi.

se vključil vanj. Prej samo po deželah poimenovani govorniki smo bili prvič poimenovani Slovenci».

Proslavo sta sklenila Moški zbor »Slava Klavora« Maribor in Moški zbor »France Marolt« Malečnik s člani Slovenskega brass orkestra pod vodstvom Aleksandra Čonča z izvedbo znamenitega Lutrovega koral *Ein feste Burg ist unser Got* v priredbi Stephana Langenberga, narejeni za 500-letnico začetka reformacije. Skladba od samega začetka sproža nasprotujoči si razumevanji: kot mirovniška pesem in kot bojna pesem. Še najmanj so si bili o tem enotni številni prirejevalci te skladbe, med katerimi so veliki avtorji: Hassler, Scheid, Telemann, Bach, Mayerber, Wagner, Debussy in drugi. Za ene je bila izraz zaupanja v Boga, ki nas bo obvaroval pred vojno, za druge ukaz za vojaški napad. Za Heineja je bila osvobodilna »marseljeza 16. stoletja«, za Brechta zatiralski »Hitlerjev koral«. Langenberg je položil vanjo pacifistično prepričanje in ekumensko idejo, kar je bilo odločilno, da jo je skupni katoliško-evangelikičanski odbor izbral kot pesem velike obletnice. S to spravno noto pa si je zaslužila tudi našo pozornost

Mag. Franci Pivec

*Utrinek iz mariborskih Spominjanj.
Foto Rade Bakračević*

SLAVNOSTNI GOVOR ZA DAN REFORMACIJE V MARIBORU (26. 10. 2021)

Spoštovane gospe in gospodje!

Bližajoči se dan reformacije, ki mu je namenjena današnja počastitev, je sicer praznik že tri desetletja, vendar se ne bom spraševala, koliko se je v tem času zasidral v skupnostno zavest, poudarjam pa njegov dvojni pomen: in sicer je verski praznik v Sloveniji živčih evangeličank in evangeličanov ter državni praznik vseh državljanek in državljanov Slovenije ter drugih prebivalcev.

V 16. stoletju so teze Martina Lutra odmevale tudi v slovenskih deželah. Njegova zahteva, da se Evangelij oznanja, bere in posluša v ljudskem jeziku, je spodbudila nastanek Cerkve Božje slovenskega jezika, kot jo je poimenoval Primož Trubar. Zanj in za ljudi tega jezika so slovenski protestanti Primož Trubar, Adam Bohorič in Jurij Dalmatin napisali prvi katekizem in abecednik (1550), slovnico, cerkveni red, in prevedli celotno Biblijo (1584). Pri tem so jih podpirali nemški protestanti doma in v nemških deželah. V času reformacije ustvarjeni knjižni jezik je imel kasneje ključno vlogo pri oblikovanju slovenske narodne zavesti.

Tako pravi velika spominska plošča, umeščena v tlak pred evangeličansko cerkvijo v Ljubljani. Zanj je dala pobudo Evangeličanska cerkev AV ob petstoletnici reformacije, uresničena pa je bila leto kasneje, to je v drugi polovici leta 2018. Ohranjeni dokumenti ljubljanske luteranske cerkvene občine govore o dveh tretjinah slovenskih in eni tretjini nemških vernikov. Večina prebivalcev Ljubljane je bila v drugi polovici 16. stoletja evangeličanske veroizpovedi.

Za severovzhod današnje slovenske Štajerske pa je donedavna veljalo, da je bila tu reformacija izključno »nemška«, kar pa je bilo z novjšimi metodološkimi pristopi ovrženo (Žiga Oman). Pri reformaciji na Dravskem polju je bilo udeleženo tudi slovensko govoreče prebivalstvo vseh stanov: plemstvo, ki je uporabljalo slovenščino za sporazumevanje s svojimi podložniki, dvojezično meščanstvo ter slovensko kmečko prebivalstvo. Ti so zaprosili za slovenščine večšega predikanta 1595, ko je bila reformacija na vrhuncu tik pred protireformacijskim valom. Prav tako je tukaj krožila slovenska protestantika. V zapuščinskem popisu Krištofa pl. Praga iz leta 1694 so zabeležene tri slovenske knjige, dve predvidoma Trubarjevi deli in Postila slovenska Sebastjana Krelja. Po zaprtju kranjske deželnostanovske tiskarne v Ljubljani so slovenski protestantski tiski začeli prihajati tudi z madžarskega, danes avstrijskega Gradišanskega, kjer je Janž Mandelc nadaljeval svoje tiskanje.

V 16. stoletju seveda ni mogoče govoriti o narodni zavesti v današnjem pomenu besede, je pa bila jezikovna meja med govorcji začrtana, čeprav je v Mariboru

Slavnostna govornica mag. Majda Potrata v Mariboru.
Foto Rade Bakračević

izraz *nemec* označeval protestanta, *lah* pa katolika.

Trenja med katoličani in protestanti so se zaostrovala in občasno pomirjala. Zlasti Trubarjevo brezkompromisno in tudi uspešno pridobivanje Ljubljancev za luteranski nauk je naletelo na velik odpor med katoliško duhovščino. Obtožbe in polemike o krivoverstvu so potihnile po letu 1578, ko je nadvojvoda Karel dovolil pouk in bogoslužje po augsburški veroizpovedi. Vse močnejša samozavest protestantov je v osemdesetih letih trčila v počasi rastočo rekatolizacijo, ki se je sklenila s Ferdinandovim dekretom, ko je v letih 1598 in 1599 ukazal izgon pridigarjev in učiteljev. Spori med protestanti in katoliki niso izbruhnili samo zaradi teoloških vprašanj, ampak so večplastni, sprožali so jih verski motivi in posvetni cilji. Moč, vpliv, položaj, materialne koristi, ugled, tudi osebne zamere, vse to jih je spodbujalo in podžigalo. Zmago protireformacije je prinesel patent cesarja Ferdinanda II. iz leta 1628 o konverziji ali izgonu. Verjetno pa se je morala večina spreobrniti ali izseliti že pred tem, če je soditi po dekretu iz leta 1604. S tem je bil protestantizem v slovenskih deželah skoraj dokončno odpravljen. Obdržal se je le v dveh vaseh na Koroškem in v Prekmurju, ki je spadalo pod Ogrsko.

Slovenske reformatorje je v osnovi gnal prodor reformacijskega duha osebne vernosti in odgovornosti, načel verske in siceršnje osebne svobode in strpnosti ter protestantske delovne etike. V pol stoletja so izdali 62 bibliografskih enot, znali za tisk in izobraževanje pridobiti donatorska sredstva in vlagati tudi svoja ter s prevodom Biblije, ki je za humaniste osrednji ideološki in etični tekst in vrhunsko umetniško delo, dokazali slovstveno zrelost slovenskega jezika. Reformacijsko-protestantski začetek slovenske (samo)zavezi se je soočil z velikim modernim duhovnim, kulturnim in družbenim gibanjem in se vključil vanj. Prej samo po deželah poimenovani govorci smo bili prvič poimenovani Slovenci (Trubar: Vsem Slovincem gnado, mir, milost in pravo spoznanje ...)

Vse to je bilo doseženo, čeprav so ljudi ogrožale bolezni, draginja, lakota, turška nevarnost, družbena neenakost, vraževernost, nepismenost in vsakršna nevednost, predvsem pa bedno rovtarstvo, če citiram Trubarja.

In če se vprašamo, kaj lahko reformacija pove sodobnemu človeku?

Družba, zgrajena na univerzalnih vrednotah, kot so preudarnost, zmernost, pogum, pravičnost – kot so človeške vrline oblikovale civilizacijo od antike sem, pri čemer je Platon za edino absolutno pozitivno vrtilino štel pravičnost – in se jim pridružujejo razsvetljenske vrednote bratstvo, enakost in svoboda, ne more spregledati civilizacijskih dosežkov reformacije in protestantizma.

Če želimo *Stati inu obstat*i, nam to brez jezika in knjig ne bo uspelo!

Če hočemo živeti in preživeti kot skupnost, moramo utrjevati socialni kapital, vrniti ljudem dostojanstvo, sprejemati različnost, in povrniti izgubljeno zaupanje.

Cestitam vsem ob prazniku, ki nas lahko navdaja z upanjem.

Mag. Majda Potrata

OB DNEVU REFORMACIJE V EVANGELIČANSKI CERKVI MARTINA LUTHRA MURSKA SOBOTA (28. oktober 2021)

28. oktobra je v Evangeličanski cerkvi Martina Luthra Murska Sobota potekala slovesnost ob dnevu reformacije v organizaciji Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji, Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota in Mestne občine Murska Sobota. Zbrane sta nagovorila mag. Leon Novak, škof Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji, in dr. Aleksander Jevšek, župan Mestne občine Murska Sobota. Slavnostna govornica je bila predsednica murskosoboške podružnice SPD, dr. Klaudija Sedar. Ob tej priložnosti v Lubih Slovencih objavljamo njen slavnostni govor.

Spoštovani škof Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji mag. Leon Novak, spoštovani inšpektor Bojan Prosič, spoštovani župan Mestne občine Murska Sobota dr. Aleksander Jevšek, spoštovani predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar g. Matjaž Gruden, spoštovani župan Občine Puconci g. Ludvik Novak, spoštovani vsi zbrani in cenjeni gostje.

Počaščena sem, da vas lahko pred praznikom reformacije nagovorim tukaj v Evangeličanski cerkvi Martina Luthra v Murski Soboti. V tem času nas še tesneje in močneje povezuje kolektivni spomin na oktober leta 1517, ko se je na zadnji dan tega meseca Martin Luther odločil za spremembe, za spremembe na bolje. Deček iz Eislebna, katerega otroštvo in mladost sta bila zaznamovana s strogo vzgojo in siromaštvom, se je kot odrasel mož, kot profesor teologije na wittenberški univerzi odločil javno izpostaviti in spregovoriti. Spregovoril je svetu, kot mož z veliko mero učenosti, razuma in modrosti je nastopil z odločnostjo in pogumom. Pri tem pa ni klonil v viharju, ki je nastal, ampak je za svojimi besedami stal, stal je za reformo. Celo pomiril ga je, kot je vihar na morju pomiril tudi Jezus, kakor beremo v Markovem evangeliju. In dovolite, da vam te vrstice preberem v posodobljeni prekmurski besedi na podlagi temeljnega prekmurskega protestantskega slovstva Nouvega zakona Štefana Küzmiča, o katerem je danes ob 250-letnici izida tekla beseda na simpoziju tukaj v Evangeličanskem centru, kjer smo predstavili tudi prvi poskusni snopič posodobitve. Od 35-40 citata: »Grato pa je velki vrtinec vötra in válovje je metalo ž v ládjo na telko, ka se je že napunjávala. On pa je v zádñjem tále ná blazini ležo. Gor so ga zbüidili in pravili so njemi: »Vučitel, nemaš skrbi za nás, ka méramo?« Gor je stano, zapovedo je tome vötre in pravo je mourdji: »Tiu boj! Henjaj! Vöter je henjo in gratala je velka tiuča. Njim pa pravi: »Ka ste tak bojazlivi? Kak ka nemate vere?« Zbojali so se z velkim strajom in gučali eden drügomí: »Što je záto té, šteroga vöter in mourdje bougata?«

Tudi Martin Luther je sprožil vrtinec vötra, ko je naznanil reformo in prižgal luč, ki še danes sveti. Tako kot Luther so v tedanji avtoritativni srednjeveški družbi viharje sprožali njegovi sodobniki in nasledniki, jo tudi zrušili, reformacijski duh in misel pa ponesli širom po svetu. Med Slovence jo je ponesel Primož Trubar, jo širil po vaseh in trgih, cerkvah in gradovih, med ljudmi, v govorni in zatem tudi pisani besedi, s katero je dosegel obzorje duha. Primož Trubar je tisti, ki je pričel s projektom, ki je še danes osnova v izobraževalnem procesu in omogoča optimalen razvoj sposobnosti za dejavno življenje in delo ter dviguje kulturno življenje. Pa ne le to, prispeva h gospodarskemu napredku, trajnostnemu razvoju in krepi socialno kohezijo. Govorim seveda o bralni kulturi in bralni pismenosti. Reformatorji so skovali odličen načrt,

Dr. Klaudija Sedar med slavnostnim govorom.

kako ljudi naučiti brati, pisati in da bodo to besedilo tudi razumeli. Šele ko so to osvojili, so dobili zahtevnejše branje za utrjevanje vere in duha, za razumevanje sveta in sebe. Bila je to Biblija, v osrednjeslovenskem prostoru Biblija Jurija Dalmatina, v Prekmurju Nouvi zakon Štefana Küzmiča, kar je omogočilo tesnejšo povezavo posameznika z Bogom in obenem povezovalno družbo ter spodbudilo človekovo rast in kulturni razvoj. Da je ta projekt bralne kulture in pismenosti lahko zaživel, so reformatorji naznanili še drugega, ki se je glasil »šola« in ta naj bo povsod, kakor je povedal že Trubar: *»Povsod, v mestih in trgih in po farah, se morajo ustanoviti latinske, nemške in slovenske šole. Nobena dežela, ne mesto, ne občina ne more biti brez šol, brez šolarjev, brez učenih ljudi.«* Si lahko predstavljate, da zapisane besede, v tiskani obliki, v sedanjem času tudi v digitalni, ne znamo prebrati ali ne razumemo napisanega? Da smo ujetniki tega razvojnega dosežka? In po drugi strani pomislimo, kakšna malomarnost in brezbržnost je v 21. stoletju do knjig. Kot so gorele v 16. stoletju zaradi nasprotovanja novega nauka, tako še danes marsikdaj končajo na smetiščih ali celo v ognju. Le kaj bi porekli naši najbolj strastni in vneti reformatorji, ki so si tako močno prizadevali za pisano besedo v maternem jeziku, za znanje in učenost, vseživljenjsko učenje? Bili so odlična ekipa (od Trubarja, Dalmatina, Bohoriča in Krelja na eni strani in na drugi Temlina, Kerčmarja, Sevra, Küzmiča in drugih) z edinstveno in unikatno vizijo, ki je ljubim Slovcem priskrbela vso potrebno čtivo, jim utrdila zavest in jih popeljala v samostojnost.

Pismenost, ki se je razširila s tiskom, ni vzbudila le radovednosti in zanimanja, vzbudila je željo, da se osvoji. Sprva je bila razumljivo slaba, a se je sčasoma pričela povečevati, še posebej v mestih, kjer je bilo več možnosti šolanja. A tudi na vaseh se je kaj kmalu začel razgibani šolski utrip. Knjige so tedaj izhajale v velikih nakladah, samo primer, Dalmatinova Biblija je izšla v 1500 izvodih, danes imamo seveda izdaje v veliko manjših nakladah, a po drugi strani imamo zelo obsežno knjižno produkcijo. V preteklosti je na letni ravni najpogosteje izšla ena sama knjiga. In to eno knjigo so brali skupaj, tako v cerkvi kot doma, se versko, duhovno, osebno in kulturno vzgajali. Naj nas ti zgledi in vsa ta kulturna dediščina kot model uspešne zgodbe usmerjajo v sodobnosti in prihodnosti.

Spoštovane in spoštovani.

Po preteku petih stoletij od pričetka reformacije se marsikdaj zastavlja vprašanje ali reformacija še traja, jo potrebujemo in v kolikšni meri je živa še danes? Pred časom sem v enem od prvih številčk Evangeličanskega koledarja, ko je izhajal še v prekmurskem jeziku, zasledila anekdoto, ki pa ima dejansko resnično podstat: *»Luther se je ednoui toužo, ka slab glas má, na štero je Melanchton pravo: 'Pa se dönök daleč, daleč čuje.'«* Sliši se še danes in kar je najpomembnejše, sliši se v maternem jeziku. Reformacijski duh je še vedno med nami, to dokazujejo in potrjujejo številki spomeniki in pomniki reformacije v slovenskem prostoru, pokončnost in pripadnost, to dokazuje zapisana beseda, ki v knjižni obliki izhaja na novo ali v prenovljeni obliki. Lep primer je že omenjena posodobitev prekmurske Nove zaveze in Psalmov, ki je v teku, in s katero želimo sodobnemu bralcu ponuditi Knjigo vseh knjig v sodobnem prekmurskem jeziku. Küzmič je zapisal, da je Nouvi zakon na stari slovenski jezik obrnjeni, lahko rečemo, da je naš cilj Nouvi zakon obrniti na nouvi prekmurski jezik. Odgovor torej, ali je reformacija še med nami in ali jo potrebujemo, imamo na dlani, le pogumno moramo stopiti modernim reformaciji nasproti, pri tem pa naj nas vodijo odgovornost, sožitje, solidarnost in strpnost, tudi v težkih preizkušnjah. Kajti tako gradimo postavljene temelje, vse to pa prispeva in oblikuje našo kulturno in narodno identiteto, nas pa obenem opominja na državljansko odgovornost in da pri tem utrdimo vez z vrednotami reformacije, ki povezujejo tako na osebni kot duhovni ravni. Pri tem pa nikoli ne pozabimo na naš materni jezik, spoštujmo ga, negujmo in mu izkazujemo zvestobo. Naj nam bo v navdih, vselej in povsod, v vseh oblikah. Ker je to naša prednost in bogastvo, ki so nam ga podarili reformatorji in tega nam ne more nihče vzeti.

Spoštovane in spoštovani. Iskrene čestitke ob dnevu reformacije. Praznujmo ga ponosno in s hvaležnostjo.

Dr. Klaudija Sedar

Nagovor velikolaškega župana dr. Tadeja Malovrha v Trubarjevi spominski sobi na Rašici

SLAVNOSTNA PRIREDITEV OB DNEVU REFORMACIJE,

31. 10. 2021

V nedeljo, 31. oktobra, smo se ob 19. uri zbrali v Trubarjevi spominski sobi na Rašici, da bi počastili dan reformacije. Z olajšanjem smo zadihali praznično, saj smo ob vstopu prijazno kramljali (le) ob PCT pregledovanju in se veselili srečanj z ljudmi, na katere morda že celo leto nismo naleteli na svojih poteh.

Matjaž Gruden, ki je prireditev vodil in je tudi aktualni predsednik Slovenskega protestantskega društva, je uvodoma pozdravil goste in povzel namen praznovanja: »Ob današnjem slavnostnem dnevu smo Slovenci lahko izjemno ponosni, da se lahko polnovredno izražamo v jeziku, ki so ga slovenski protestanti pred 500 leti povzdignili v jezik celotnega našega naroda, ne glede na administrativne in narečne meje. Kranjci, Štajerci, Korošci, Bezjaki (in kar je še bilo geografsko jezikovnih oznak) smo bili prvič poimenovani kot eno. Slovenci.« K pozdravnemu nagovoru je povabil župana, dr. Tadeja Malovrha. Tudi on je izpostavil pomen Trubarja in reformatorjev za našo kulturo, izobrazbo in nacionalno identiteto ter poudaril, da je v današnjem času zelo pomembno, da pridobimo za Trubarjevo domačijo status kulturnega objekta državnega pomena, za katerega se pristojni iz naših

krajev borijo že več kot dve desetletji (to je bilo skozi večer večkrat ponovljeno).

Slavnostni govornik je bil protestantski duhovnik, pastor evangelijske cerkve iz Slovenj Gradca, mag. Benjamin Hlastan, ki deluje tudi kot prevajalec v Združenju Trubarjev forum. Bralcem ponujajo prevode slovenskih reformatorjev v sodobno slovenščino in s tem postaja izročilo reformacije bližje tudi današnjemu človeku. V Trubarjevem forumu so izdali že Trubarjevo Pridigo o veri, njegove Abecednik, Katekizem in Cerkveni red ter Dalmatinov prevod Evangelija po Janezu in celotne Nove zaveze svetega pisma – tega so med bralce razdelili brezplačno.

Slavnostni govornik mag. Benjamin Hlastan.

Člani skupine Sloblues po uspešnem nastopu na dnevu reformacije.

V svojem govoru, naslovljenem s Trubarjev značaj - izziv k zrelosti, je mag. Benjamin Hlastan opisal Trubarjevo življenje in delovanje skozi sledenje njegovim značajskim lastnostim, ki se izpričujejo v njegovih pismih in književnih delih. V svojem govoru je podal veliko slikovitih primerjav, ki so njegov govor naredile živ, celo zabaven (kljub resni temi). Skozi raziskovanje Trubarjevega dela je ugotovil, da je bil ta moder, iskren in odprt človek, saj v njegovih pismih zasledimo tudi poročanje o njegovih hudih zdravstvenih in finančnih težavah, o njegovem ljubečem odnosu do žene in otrok ter o skrbi za svoje gojence. Slednjim ni želel le pomagati pri študiju, temveč jih je tudi navdušil za dela, ki so jim bili z njegovo pomočjo kos (npr. Dalmatina za prevod Biblije) - tako je bil pr(a)vi mentor, ki je uspel prepustiti zasluge za dela njim samim in se ni ponašal s svojo vlogo pri tem.

Trubar je vedel, kaj ljudem manjka in ne glede na to, da se ni mogel opreti na nikogar pred seboj, je »prijel za delo in dal svoje najboljše, Bogu pa zaupal, da bo On uredil, kakor bo prav, ker je to delal »Bogu na čast in v dobro vsem mladim in neukim ljudem v naši deželi.« Tako smo prišli do prvih tiskanih knjig v slovenščini, se z njimi naučili brati, pisati, peti in moliti slovensko. Trubar se ni otepal odgovornosti, bil je ponižen in se je prepustil božjemu vodstvu ter uspel narediti, kar ni še nikomur pred njim. Tudi v teološkem smislu je bil zrela oseba, saj ni bil ozkogled, pač pa umirjen in je lahko prisluhnil tudi drugače mislečim. Benjamin Hlastan je spregovoril še o številnih srečanjih z raziskovalci reformacije po svetu (13 let je študiral in živel v ZDA) in o navdušenju, ki

ga gojijo tuji strokovnjaki do našega Trubarja - od Amerike, Evrope do Japonske. Svoj govor je zaključil z vprašanjem: »Slovenke in Slovenci, ali bomo le govorili in občudovali, ali bomo po značaju tudi sledili tistemu, kateremu sami pravimo, da je oče našega naroda?« Morda si na to vprašanje lahko odgovorimo s svojimi plemenitimi dejanji.

Vznesenemu aplavzu je sledil drugi del prireditve, nastopila je glasbena skupina SLO BLUES, ki izvajajo slovenske ljudske pesmi v blues preobleki. O svojem projektu so povedali: »Dandanes, ko naši pevci pojejo nam, Slovencem, pesmi v angleščini, smo mi sklenili temu narediti konec. Trdno stojimo na stališču, da ohranimo slovenščino za vsako ceno, pa naj stane kolikor hoče. Ob 500-letnici reformacije smo si drznili poseči v glasbeno strukturo naše tako lepe ljudske pesmi in jo reformirati. To reformativno dejanje smo izvedli tako, da smo seveda obdržali slovensko besedo, za glasbeni material pa smo prevzeli blues. To afriško-ameriško glasbeno suženjsko strukturo. Prav neverjetno je, s kakšno lahkoto - kaj lahkoto, upognjenostjo - so naša slovenska besedila zdrsnila v obliko te suženjske glasbene strukture. Pa se vprašujemo, ali zato, ker smo črnci, ali zato, ker smo sužnji?« Avtor projekta Gregor Strniša je pred vsako pesmijo sporočil publiki njihov način interpretacije besedila, ki jih je privedla do take uglasbitve. Z zanimanjem smo prisluhnili znanim besedilom (Še kikelco prodala bom, Jaz pa pojdem na Gorenjsko, Moje dekle je še mlada ...) v zelo drugačnih melodijah, ki pa so bile odlične, še posebej za ljubitelje bluesa. V skupini poleg Strniše - vodje projekta - ki je prispeval nove uglasbitve in igra klaviature, nastopajo še pevka Ursula Luthar, klarinetist in pevec Andrej Zupan, kitarist Aleš Marjetič, bas kitarist Uroš Usenik in bobnar Miha Friederich.

Ob koncu prireditve so si župan, slavnostni govornik in glasbeniki izmenjali simbolična darila in se drug drugemu zahvalili za sodelovanje pri letošnjem praznovanju dneva reformacije na Rašici. Preselili smo se v Galerijo Skedenj, kjer smo obiskovalci in nastopajoči še dolgo kramljali in razpredali o duhu reformacije, ki vse bolj živi tudi v rodnih Trubarjevih krajih.

Naj zapis o letošnjem praznovanju zaključim z besedami Matjaža Grudna: »Znova in znova velja poudarjati in razglaševati enega izmed ključnih sporočil reformacije, namreč posameznikovo osebno odgovornost na eni strani ter versko, nacionalno, rasno, medkulturno strpnost in državljansko svobodo na drugi; torej izjemni pomen osebne odgovornosti do lastnega dušnega blagra, sočloveka, dežele, narave in države.«

Mag. Ana Porenta, foto: Boštjan Podlogar

V nadaljevanju objavljamo celoten slavnostni govor mag. Benjamina Hlastana na Trubarjevi domačiji na Rašici.

TRUBARJEV ZNAČAJ – IZZIV K ZRELOSTI

»Bežati nočem, kajti ni več časa, da bi mogel zapustiti ubogo slovensko dobrosrčno cerkev, ampak pri njej in ob njej moram ostati in umreti.«

Trubar, v pismu Ivanu Ungnadu, iz Ljubljane 28. nov. 1562

Priznan zgodovinar Will Durant je 40 let pisal delo *Zgodbe civilizacije*, ki obsega 11 zvezkov, ki znašajo več kot 13.500 strani. V šestem zvezku takole podaja vpogled v okoliščine in čas reformacije od 13. do 16. stoletja:

Ljudi na visokih položajih so le poredko pripeljali pred sodišče, ne glede na njihov zločin. Krutosti (še posebno do otrok), varanje in korupcija so bile razširjene. Tako navadni ljudje, kakor tudi upravniki, so bili v osnovi enako podkupljivi. Nespodobnost je cvetela, ... (ljudje) so se pritoževali, da so najsvetejši prazniki minevali v kvartanju, igranju na srečo in svetoskrunstvu. Goljufi, ponarejevalci, tatovi, klateži in berači so polnili ulice čez dan, ponoči pa so se zbirali in uživali v svojih nabirkah na *Aveniji čudežev* v Parizu, ki so jo tako poimenovali, ker so berači, ki so se tam čez dan pretvarjali kot pohabljeni, zvečer prikazali čudežno zdravi po vsem telesu. Sodomija je bila pogosta, prostitucija splošna, prešuštvo skoraj univerzalno. Sekta »Adamcev« je v 14. stoletju zagovarjala nudizem, in to tudi v javnosti izvajala, dokler je ni zatrla inkvizicija. Opolzke slike so se enako množično tržile kakor danes ... prodajali so jih celo v cerkvah in na svete dneve. Ženske samostane so opisovali kot »svetišča, posvečena kultu Venere«. Samostani so bili popularni kraji za ljubezenske zmenke; tam so bile postavljene trgovinice in prostitutke so vabile svoje kliente ... Pesimizem je pisal polovico poezije tistega časa.

Ne prav romantično obdobje. Na ta oder zgodovine s tem temačnim ozadjem je vstopil in v njem živel Primož Trubar. Pravijo, da diamant najbolj zablesti na črni podlagi. Poglejmo torej vsaj malo v neverjeten kontrast med kuliso zgodovine in osebnostjo mlinarjevega sina.

Hvala za priložnost in zaupanje, da smem prispevati k nocojšnjemu dogodku. Med svojimi obiski prireditvev ob dnevu reformacije sem opazil, da se pri proslavah običajno omenjajo nacionalne in

kulturne posledice in sadovi reformacije, se pravi jezik, literatura in identiteta našega naroda. V te dogodke je vloženo dosti časa, denarja in truda, vendar žal vsebinsko z jedrom reformacije nimajo veliko skupnega. Zamislite si, da bi na proslavah ob dnevu žena ali materinskem dnevu govorili o mešalnikih, pečicah in pralnih strojih, ki jih žene in matere uporabljajo vsak dan doma. Ali če bi govorili o receptih njihovih najboljših kuharskih dosežkov, o ženah in materah pa ne bi spregovorili ničesar. Tako sem, recimo, bil na dogodku, kjer je v Trubarjevem imenu bila politična obravnava takratne vlade. Na enem so dobrosrčno peli pesmi, posvečene Mariji. Po koncu enega takih dogodkov me je oseba, povezana z vsebino večera, vprašala, kaj menim o prireditvi. Ker sva prijatelja, sem vprašal, kako bi odhajajoči obiskovalci odgovorili na vprašanje: »Kaj ste na nocojšnjem dogodku izvedeli o reformaciji?« Po krajšem premoru je prišel iskren odgovor: »Nič.« Za nek dogodek vem, da je bilo izrecno prepovedano omeniti Biblijo in z njo povezane teme. No, ne skrbite, nocoj se ne bomo posvetili kritiziranju. Vendar pa naj bo to izziv vsakemu, ki resno jemlje življenje. Kajti jedro reformacije, in tako tudi naš Trubar, niso lepo zveneče floskule, ampak je to zelo osebna reč. Ogledali si bomo le nekaj potez Trubarjevega značaja, ker mislim, da nudi aktualen izziv Slovencu/_ki ter narodu v času, v katerem živimo.

Britanski zgodovinar Ernle Bradford je v knjigi *The Great Siege: Malta 1565*, kjer opisuje obleganje Malte, izostril prav čas 16. stoletja s temi besedami: »Življenje v 16. stoletju, ne glede na sloj, iz katerega je človek prihajal, je bilo vprašanje preživetja najmočnejših. Šibki je umrl v otroštvu, in le najbolj vzdržljivi ter žilavi so mogli upati, da bodo videli stara leta ... Da bi dosegel takšna leta (v kontekstu 70 let) v fizični kondiciji in z neprizadeto mentalno sposobnostjo, je človek moral biti skoraj nadčloveški.« Torej, v času, ko je Evropo osvajal Sulejman I., ko se je rušila fevdalna družba, v času kmečkih uporov, ekonomske krize, kakor Trubar pravi, »velike, dolgotrajne draginje«, ko je razsajala kuga in po ocenah nekaterih pomorila polovico Evrope, je Trubar doživel polnih 78 let.

Družbene razmere so le en dejavnik, ki pomaga osvetliti človekov značaj. Osebne razmere pa dodatno kažejo, kako se posameznik odziva na čas in dogodke. Kar nekajkrat Primož piše pisma, v katerih omenja osebne težave. V času upravljanja bibličnega zavoda v Urachu (1562) piše: »Moja stara bolezen, šen imenovana (to je akutna bakterijska kožna infekcija; običajni simptomi so visoka temperatura, močan glavobol, bruhanje in razne bolečine – ta infekcija se lahko ponavlja, op. a.), me je v zadnjih 7 tednih dvakrat položila ter mi pustila hude sle-

dove na obrazu ... Ves sem bolan, poln garij, da ne morem nikamor; vsakomur se gnusim ... Rad (bi se) šel za 14 dni kopat v slatino zaradi bolezni garij, kajti takole bolan s hudo oteklimi nogami, garjav, ostuden, nisem za nobeno rabo.« Podobno piše kasneje (1572): »... gotovo (ste) iz več mojih pisem izvedeli, kako me je Vsemogočni v preteklem letu od maja do decembra zadel s težko, smrtno in dolgotrajno boleznijo, *s colica passione ter continua feбри* ... (se pravi visoka temperatura, hude težave s črevesjem, ki povzroča bruhanje in zaprtje, op. a.) omenjeni bolezni (me) nista hoteli zapustiti, dokler nista udarili v zunanje ude in me tako ohromili v rokah, da pisati ne morem.« Še kasneje (1575) omenja finančno stisko zaradi številnih vsakdanjih obiskov, poroke hčere, potrebe po oblačilih za dva sina, stroškov magisterija za enega od teh, da je zaradi tega ter »treh dolgotrajnih smrtnih bolezni mnogo porabil, (in) nisem mogel doslej odplačati zgoraj omenjenih dolgov.« To, da je doživljal pregone, smrt v družini, vsakdanje težave pri vzgoji otrok le razširi opazovalcu vstop v Trubarjevo osebno življenje.

Trubar je bil človek z moralno integriteto. V času službovanja kot katoliški duhovnik se je držal obljube celibata, čeprav je že bil prepričan, da to ni biblijska zapoved, in je tudi poučeval tako. Poznejši odnos z ženo Barbaro odkriva pristnost v zakonski zvezi in njegov pogled na njeno pomembno, če ne enakovredno vlogo v njegovem življenju in delu. Ne glede na že omenjene težke razmere tistega časa in kljub izzivom družinskega življenja je vztrajal, čeprav se je bojeval tudi z obupom, in to v pismih o tem naravnost povedal: »Prav često sem res sit življenja.« V vsem tem soočanju z življenjem pa je Trubar le imel jasen in trden temelj: »K temu podeli Kristus, naš Gospod, meni in vsem dušnim pastirjem svojega duha, milost in moč.«

Trubar je razlikoval med trenutnim in potrebnim stanjem. Kako je bilo v slovenskem narodu glede jezika in kulture, je mogoče razbrati iz pisma Adamu Bohoriču 15 let po izidu prvih slovenskih knjig: »Ne dvomimo, da dobro poznaš in neredko obžaluješ nesrečno kulturno zaostalost naše ožje domovine; saj je prava sramota, kako se vsepovsod šopiri zaničevanje do lepih umetnosti in zane-marjanje duhovne izobrazbe.« (iz Ljubljane 1. avg. 1565) Malo kasneje pravi, da bodo verjetno liste iz njegovih knjig uporabljali za zavijanje rib na tržnici. Na slovenskem to ni bil le čas pomanjkanja kulture, ampak tudi želje po njej. Ampak tako apatično stanje, kjer bi drugi obupali in nehali, je on uporabil kot začetno iskro prizadevanja, da bi narod imel, kar potrebuje. Enako je bilo z Biblijo in verskimi besedili. Videti je, da ga sploh ni motilo,

da ni strokovnjak na vseh teh področjih (jezik, teologija, ipd.). Prijel je za delo in dal svoje najboljše, Bogu pa zaupal, da bo On uredil, kakor bo prav, ker je to delal »Bogu na čast in v dobro vsem mladim in neukim ljudem v naši deželi.« Dobrih dvesto let pred angleško biblično družbo je Trubar s sodelavci že tiskal in pošiljal v svet vsaj 30.000 knjig s krščansko vsebino v treh pisavah in vsaj štirih jezikih. In njegov cilj? Da bi njegove knjige prišle do Konstantinopla, in s tem prinesle sporočilo upanja in ljubezni Boga Biblije imperiju, ki je pravkar osvajal Evropo. Neverjeten značaj!

Ena od Trubarjevih lastnosti je bila, da se ni otepal odgovornosti, ko jo je dobil. V *Abecedniku* v uvodu je to zelo jasno: »Zato sem jaz, ki sem vam Slovencem predpostavljen kot duhovni voditelj, prepisal v to knjižico pomembnejše nauke naše prave vere.« Na prvi pogled to morda zveni kot samozavestno postavljanje. Kajti kdo pa mu je dal ta položaj? Iz prebiranja drugih Trubarjevih del pa je razvidno, da on ni bil izmed teh, ki hvalijo svojo robo, ampak nasprotno, bil je ponižen. In značilnost prave ponižnosti je tudi v tem, da prevzame odgovornost vodstva, ko je ta naložena.

Trubar je bil voditelj tudi v teoloških temah. Tu nastopi kot razumen in tehten mislec. Medtem ko je bila značilnost njegovega časa ekstremna gorečnost v večini verskih krogov, je on imel nastavek zrele osebe. Gorečnost je že imel, toda ne tiste, ki daje ogenj, ampak luč. Njegova teološka uravnoveščenost je še danes lahko vzor svetovnim umom, in niti najtežjih problemov se ni izogibal. Bil je človek svojega časa in pod vplivi tega časa, toda ker je zaupal Bibliji, ni bil ujetnik svojega časa in je videl rešitve, katerih nekateri še danes ne zaznajo.

Zanimivo je opazovati tudi razmerja, ki jih je Trubar imel v teh različnih položajih. Bil je vodja in sodelavec, ki je znal živeti in potrpežljivo delati tudi z ljudmi, s katerimi se ni strinjal. Tako je v sodelovanju z Dalmato in Konzulom v obeh Hrvatih videl potrebno pomoč pri zahtevnem delu v biblijskem zavodu v Urachu, čeprav je imel hude težave z njima tako glede denarja, kakor tudi v osebnih odnosih. Morda so Nemci zaznali prav ta značaj in ga že prej povabili v Kempten, da pomiri protestante raznih struj, ki so imeli resne težave drug z drugim. Zgodovina nakazuje, da se je po Trubarjevem prihodu v raznih krajih dogajalo to, kar je bilo zanj že dolgo značilno – mlini so se popravili, dolгови poravnali, razmerja uredila. Bil je človek miru, zato je bil zmožen sodelovati tudi z ljudmi v političnih krogih. Takrat so se cerkvene in politične poti križale še bolj ko danes, vendar Trubar ni manipuliral v teh krogih, ampak je znal naliti čistega vina, obenem pa ostati trezen.

Osebnost mi je vseč še ena njegova značilnost, in sicer v odnosu do mladih. Zanj nova generacija ni bila konkurenca, katero je potrebno premagati, niti to ni bila brezplačna delovna sila, ki bi jo izkoriščal. Trubarju so bili mladi sodelavci in ljudje, v katere je vlagal, da bi oni postali uspešni. V enem od pisem (1569) imamo tak primer. V njem naproša za finančno podporo Juriju Dalmatinu, zagovarja njegove stroške in prosi za več, ker Dalmatin potrebuje denar za magisterij, Trubar pa mu tokrat ne more posoditi, ker mora pomagati tudi drugim študentom s Kranjskega in iz drugih krajev, iz Kemptena, Rothenburga in Nürnberga. Nekateri od teh študentov v Tübingenu so, izgleda, imeli tako pristen odnos s Trubarjem, da so pri njem hranili svoj denar, in mu celo posojali, ko Trubar začasno ni več imel za življenje. Potem ni čudno, da so profesorji v Tübingenu zahtevali, da se Trubarjevega pogreba udeležijo vsi študenti te prestižne univerze. Morda prav slika razmerja, ki mu rečemo »coaching«, najbolje povzame ta Trubarjev odnos. Nekdo, ki v mladem vidi potencial, ga poišče, povabi, se zanj žrtvuje, ga vzame pod svoje okrilje, osebno spoznava, ga bodri in potiska do skrajnih, a zdravih meja njegovih zmožnosti. Na koncu pa je njegov največji navijač, ki se mu ni težko umakniti iz soja žarometov v pozabo, ker je na sceno prišel nov talent, za katerim drvi ves svet. To je bil naš Trubar.

Ko potujem po svetu in govorim s tujimi strokovnjaki, opažam, kako cenijo Trubarja. Toda ali veste, kaj pri tem izpostavljajo? Ne predvsem njegovih dosežkov! Govorijo o njegovem značaju. To je izjemno! Na Trubarjevem pogrebu je govoril Jakob Andreae, znameniti nemški teolog, in pravijo, da je nekaj ur povzemal avtentičnost življenja svojega prijatelja. Japonski strokovnjak za primerjalno slavistiko, dr. Motoko Nomachi, mi je v dopisovanjih po izidu *Katekizma* v sodobni slovenščini (2009) izražal vprašanje: »Ali se zavedate, koga imate?« To je tisti Japonec, ki je prvo slovensko knjigo prebral v izvirniku. Dr. Greg Allison, ameriški poznavalec časa in tem reformacije mi je v Rimu pred nekaj leti rekel, da bi ameriški strokovnjaki morali spoznati Trubarja. Eden ključnih ljudi v svetovnem merilu, ko gre za te teme, Lindsay Brown iz Velike Britanije, je povedal, da bi ves svet moral spoznati Trubarja. Zakaj? Ker je njegov značaj neprimerljiv vzor tega, kako lahko ljudje živimo v osebni in skupni življenju. Barbel Hartman, ki je do nedavnega vodila zavod v Bad Urachu, je kolegu podala osebno mnenje glede Trubarja. Menila je, da je on prvi in največji Evropejec. Ko smo pred leti vodili skupino učiteljev po Nemčiji, smo v Rothenburgu obiskali tudi mestni arhiv. Sredi ogleda me je upravitelj-

ca arhiva povlekla na stran in mi rekla: »Veste, vaš Trubar mi je veliko bolj všeč kot naš Luther.« Presenečeno sem jo pogledal in jo vprašal: »Kako to?« Mirno mi je odgovorila: »Le pogledajte njegov karakter.«

Sklep

Začetek Trubarjeve prve knjige, ki je tu na steni v zlatih črkah, je želja, vabilo in molitev, da bi vsi Slovenci po Jezusu spoznali Boga. Sklep iste knjige pa je opis rezultata tega uvoda, in sicer v življenju – namreč zrel človek, ki ima zrel značaj, trajne dobre navade (Trubar govori o petih takih navadah). Zanj to ni bila literarna, jezikovna, teoretična, filozofska ali celo verska razprava. Zanj je bil to recept za življenje posameznika ali naroda. Ko sem na zadnje bil tu na srečanju, smo poskusili čudovito pehtranovo potico. In če želite jesti to dobroto, veste, da ta ne uspe slučajno, ampak morate imeti znanje ter specifične sestavine: toliko moke, sladkorja, jajc, masla, soli itd., in peči toliko in toliko minut na določeni temperaturi. Noben drug recept vam ne da enakega rezultata in enake sladice. Zanima me, kako dolgo bomo Slovenci hrepeneli in govorili, da bi radi imeli dober narod s koristnimi zakoni in poštenimi voditelji, uporabljali pa napačne recepte? Trubar je to, o čemer je pisal, dejansko doživljal in iz dneva v dan živel. Zato je rezultat njegove peke, če dovolite prispodobo, tako čudovita sladica – recept njegovega življenja še po polovici tisočletja navdihuje nas in tujce. Njegov karakter je kakor tisti diamant v prvi prispodobni, ki je prav v najtemnejših časih prišel do izraza. In čeprav je mnogim do danes bil celo v napoto, kakor sam pravi: »Moje ime je v Rimu že tako znano in zasovraženo, kakor ime pokojnega Lutra« (v pismu Ivanu Ungnadu, iz Ljubljane 5. okt. 1563), je nadaljeval z dobro »peko«, in se ni oziral na okoliščine. Vidite, tu je jedro reformacije – sprememba srca zaradi Biblije in Jezusa, in rezultat je zrel človek, ki pušča prstni odtis še pol tisočletja kasneje. On je izziv k zrelosti vam, meni in svetu – njegove lastnosti, ki se vidijo v delu, odnosih, željah, moralnosti, finančnih, načinu sodelovanja, družini, vztrajnosti, veri in še v čem. Je to možno? Slovenec, ki živi in obstane sredi krutega sveta, v težkih časih 16. stoletja, z resnimi osebnimi težavami, in stoji še danes. Slovenke in Slovenci ali bomo le govorili in občudovali ali bomo po značaju tudi sledili tistemu, kateremu sami pravimo, da je oče našega naroda?

Hvala za pozornost.
Mag. Benjamin Hlastan

POGLEDI

Z besedami urednika znanstvene revije Stati inu obstati dr. Marka Kerševana se bomo sprehodili skozi številki 33 in 34, ki sta izšli v preteklem letu. Predstavitev posamičnih razmišljanj in predavanj na študijskih včerih v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani ni bilo, saj je temu botrovala situacija s koronavirusom, ki je preprečila marsikatero živo srečanje tudi v tem letu. Vabimo vas, da si celotne članke preberete v Stati inu obstati, ki je najpomembnejša slovenska znanstvena revija, posvečena raziskovanju protestantizma.

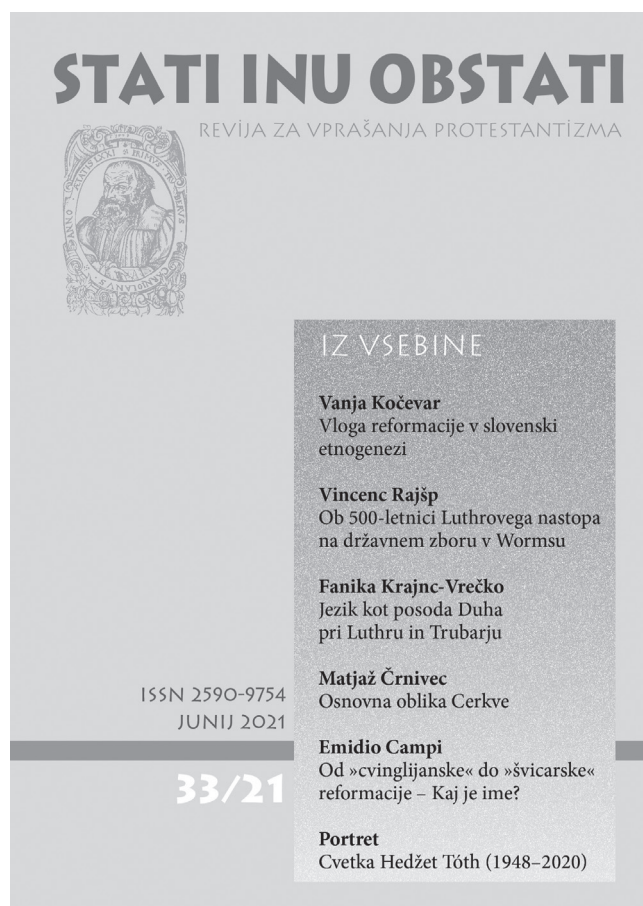
STATI INU OBSTATI 33/2021

Beseda urednika

Čeprav bi tradicija in naravnost revije narekovali, da bi prvo številko v letniku 2021 (in samo Besedo urednika) začeli s spominom na 500-letnico znamenitega Luthrovega nastopa v Wormsu, jo začenjamo z ne mnogo mlajšim (izvorno v latinščini napisanim) spevom iz leta 1587 mladega slovenskega protestanta Matije Trosta, ki primerja Luthra in Trubarja in njune zasluge – ne le za samo krščanstvo in vero, ampak tudi za *Germanijo* in *Slovenijo* [Sclavonio]. Razlog za to je seveda druga obletnica, 30-letnica razglasitve državne samostojnosti Slovenije junija 1991. Še posebej, ker je razprava, ki jo ta spev uvaja, temeljit prispevek k razpravam o »etnogenezi« ljudstva, ki je razglasilo svojo državno suverenost in vlogi protestantske reformacije v njej. Več o tem kasneje in seveda v sami razpravi Vanje Kočevarja. (O Matiji Trostu in njegovih verzifikacijah v počastitev Trubarju pišemo v št. 11-12/2010 in v št. 25/2017 revije.)

Obletnice in prazniki kot »časi spomina« (in z njimi povezani »kraji spomina«) seveda služijo – zavestno, hoteno, včasih se je reklo ideološko – »konstrukciji« spomina, vzpostavljanju in ohranjanju »kolektivne memorije« (Halbwachs), v našem primeru seveda narodne/nacionalne, s ciljem, opredeliti/potrditi/utrditi svojo »identiteto«, tisto »kar smo« (s tega vidika). Pristavek »s tega vidika« je potreben, ker take obletnice/praznovanja po eni strani povzdigujejo, »sakralizirajo« (z narekovaji ali brez njih) neke identitete in vse kar jih konkretno izraža, po drugi strani pa izzivajo k desakralizaciji in »ikonoklazmu« pri tistih, ki se s povzdigovanjem teh identitet počutijo ogrožene ali zapostavljene v svojih drugih identitetah. (Ali si prizadevajo za večje spoštovanje in upoštevanje drugih nacionalnih ali manjšinskih etničnih identitet, ali pa identitet druge vrste: socialnih, spolnih, kulturnih, verskih, lokalnih, družinskih ...)

Zgodovinarsko in siceršnje strokovno raziskovanje – in pisanje – je ob tem na spolzkem terenu. Lahko se zavestno usmeri k izpostavljanju in povzdigovanju pomena nekih dejanj/dogodkov, ljudi, krajev in časov, njihovi temu primerni selekciji in redukciji – lahko pa se takim selekcijam in redukcijam postavlja po

robu z iskanjem in upoštevanjem drugih dejanj, stanj, razlik, ki govore za neke druge identitete in pomeni ali vsaj otežujejo povezavo med neko izbrano identiteto in konkretnimi pojavi, ki da naj bi jo izražali in potrjevali. Teren ni spolzek le zaradi (običajno večje) vablivosti »apologetske« usmeritve, ampak tudi zato, ker motiv za kritično usmeritev k desakralizaciji in ikonoklazmu ni vedno le težnja po vsestranski osvetlitvi, polni resnici/Resnici nekega dogajanja, ampak lahko tudi odkrita ali prikrita nagnjenost v prid prvenstva ali pomena neke druge identitete: druge nacionalne ali pa lokalne, družinske, socialne, religiozne, kulturne. Te pa imajo ravno tako svoje sakralizacije, svoje svete kraje in čase, svoje heroje in ikone. Kritičnost, ikonoklazem nasproti eni je lahko v funkciji povzdigovanja druge identitete in njenih ikon, ali pa vsaj v funkciji vzpostavljanja drugih ikon, drugačne mitologije/ideologije za isto identiteto (a za druge zainteresirane nosilce).

Zgodovinarji in drugi strokovni raziskovalci se morajo zavedati, da v ozadju kritično usmerjene raziskovalne vneme in njenega rušenja dotedanjih »ikon« ni nujno le želja/utopija po svetu brez ikon, ampak lahko tudi zavestna ali nezavestna želja po drugih ikonah. Gotovo mora veljati kot kašipot, da je treba iskati nova dejstva in nove vire, preverjati stare, premišljeno uporabljati in ustrezno razvijati pojme, raziskovati povezave in kontekste različnih identitet in njihovih mitologij/ideologij - toda ob zavesti, da to še ne pomeni pledoajeja za neke druge, »prave« identitete in njihove mitologije/ideologije, ki/ker takega kritičnega pretresa niso (bile) deležne. Zgodovinarsko in drugo raziskovanje ne more imeti za cilj - in ne more deliti iluzij - da bo *nadomestilo* »kolektivno memorijo«, kot tudi ta seveda ne more nadomestiti zgodovinarskega (antropološkega, kulturno sociološkega, religiološkega ...) raziskovanja. Konstitutivni spomin neke identitete, njena kolektivna memorija, ni isto kot kompleksno (možno in potrebno) zgodovinsko vedenje. Toda še tako polno zgodovinsko vedenje in razumevanje ne odpravi potrebe po konstitutivnem spominu neke skupnosti (neke nacionalne ali druge identitete), čeprav si mora zgodovinopisje stalno prizadevati, da preverja njegove zgodovinske elemente in da vsakega umesti v širši in kompleksnejši zgodovinski (kulturni, socialni, politični) kontekst in spomin. S tem seveda vsakega »relativizira«, mu zavira pretenzije po izključnosti, toda hkrati daje vsakemu - oziroma njihovim nosilcem in naslovnikom - na znanje, da je njegovo/njihovo početje enako (ne)legitimno kot početje nosilcev drugih in drugačnih identitet in njihovih kolektivnih spominov. Zgodovinska točnost, zgodovinska preverjenost - za katero skrbi zgodovinska znanost - je ali naj bi bila dolgoročno praviloma pogoj za trdnost in prepričljivost nekega konstitutivnega spomina, toda nikakor ne edini ali celo zadostni, zlasti kratkoročno pa (žal) niti nujni ne. Ne bi zdaj govorili o tem, da tudi zgodovinsko vedenje ne more bit nikdar »polno« in »dokončno«, saj se zorni koti in vrednote (generacij) raziskovalcev neizogibno spreminjajo ...

Kot rečeno, začenja letošnje *Razprave, študije* Vanja Kočevar z obsežnim prispevkom »Vloga reformacije v etnogenezi: etnična kolektivna identiteta na premici zgodovine dolgega trajanja«, v katerem zgodovinarsko skrbno, pronicljivo in dokumentirano opredeljuje in analizira *reformacijski/protestantski delež v slovenski etnogenezi* (kot kompleksnem in večstopenjskem zgodovinskem procesu dolgega trajanja). Posamezne reformacijske prispevke posebej opredeli in izpostavi, hkrati pa z opozorilom, da so tako Trubar abecednik kot Dalmatin prevod Biblije in Bohorič slovnico uvedli s Pavlovim sporočilom/napotilom (Rim 14,11) »in vsak jezik bo spoznal/izpovedoval/slavlil Boga«, posredno

spomni na bistven in specifičen reformatorski motiv za jezikovno prizadevanje v ljudskem jeziku, za prevajanje Božje besede v jezik svojega ljudstva. (O tem smo pisali v 7-8 /2008 pod naslovom »Trubarjeva 'Cerkev Božja slovenskega jezika' in 'narod slovenskega jezika'«.) Ker je Božja beseda v protestantskem krščanstvu edina pot (do) vere, je njena dostopnost v ljudskem jeziku za ljudi tega jezika velika milost; hkrati pa to, da pride Božja beseda do besede v ljudskem jeziku (s prevodom in branjem Biblije, pri pridigi in pri podeljevanju zakramentov), pomeni posvetitev tega jezika (kot je zapisal Luther) in ljudstva, ki z njim tako časti Boga. (Avtorjeva študija je nastala v okviru projekta Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti, P60052/A/, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS).

Vincenc Rajšp ob 500-letnici znamenitega Luthrovega nastopa pred državnim zborom in cesarjem Karlom V. v Wormsu ponudi *kritičen vpogled v novejšo nemško literaturo* o tem dogodku in pokaže na preseženost nekaterih in nepreseženost drugih takratnih Luthrovih dilem in odločitev. Fanika Krajnc Vrečko se ponovno zaustavi ob *teoloških vidikih pojmovanja vloge jezika pri Luthru in Trubarju*. Njen prispevek je na nek način nadaljevanje in vzporednica članka Ljubomira Batke o Luthrovi reformacijski teologiji besede v 31/2020. Oba prispevka sta bila sicer predstavljena na simpoziju ob 500-letnici reformacije na Univerzi v Mariboru, nista pa bila objavljena v izboru referatov s tega simpozija, ki je izšel v slavistični reviji *Slavia centralis* (Maribor).

V rubriki *Bilo je povedano* ponatiskujemo izbor odlomkov iz knjige *Demaskirajoče tendence* letos umrle Cvetke Toth, ki govore o *Schopenhauerju* ob njegovih odmevih v slovenskem leposlovju 19. stoletja (roman *Abaddon* Janeza Mencingerja iz leta 1893). Avtorica je sicer napovedala in pripravljala poseben prispevek o nemškem filozofu tudi za revijo. Izbor iz knjige je pripravil Dušan Voglar. Besedilo je smiselno brati v povezavi s člankom o avtorici v rubriki Portret.

V rubriki *Razgledi, vpogledi* Matjaž Črnivec dokumentirano predstavlja *biblijsko pojmovanje Cerkve/cerkve*, ki je za vse obstoječe cerkve danes (in v zgodovini) hkrati njihova utemeljitev, kritika, opora in izziv. Zorica Kuburić, srbska sociologinja in raziskovalka, na kratko oriše zgodovino in novejšo značilnosti *de-lovanja Cerkve adventistov sedmega dne v Srbiji*. Kot sociologinja religije se posebej zaustavi ob vprašanju načinov in zmožnosti uveljavljanja novih, manjšinskih krščanskih cerkva v sodobni družbi v zanje novih okolišjih. Tak izziv in možnost je za adventiste bilo obdobje družbene krize v devetdeseti letih prejšnjega stoletja v Beogradu. Marko Kerševan z obsežnim prikazom/recenzijo s pohvalo in (mestoma) tudi kritiko pospremi najnovejši zbornik ZRC SAZU o *tridesetletni vojni in*

Slovincih oziroma slovenskem prostoru v prvi polovici 17. stoletja. O tridesetletni vojni sami je v 30/2019 revije pisal Igor Grdina, ki je na tej osnovi letos izdal tudi knjigo *V blodnjakih večne vojne za trajni mir* (Inštitut za civilizacijo in kulturo, Ljubljana). Avtorji zbornika so ob novejših raziskavah predvsem domačih virov dokumentirano osvetlili različne, z vojno in njenimi odmevi povezane značilnosti takratnega življenja ljudi slovenskega prostora. Avtor recenzije ob siceršnji pohvali urednika in avtorjev posameznih prispevkov opozori na manjko, na odsotnost raziskav in prikaza (problema) takratne, s potekom vojne povezane izselitve številnih protestantskih plemiških družin in usode verskih izseljencev (*esulantov*) v novih okoljih. Sodelavec revije Karl W. Schwarz je zaprosil, da tudi v naši reviji objavimo *Erratum*, popravek napake, ki se je brez njegove krivde pojavila v njegovem članku v *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška*.

V rubriki *Portret* se tokrat spominjamo dveh zaslužnih za poznavanje in ovrednotenje protestantizma na Slovenskem, ki sta umrla v minulem letu: *Antona Schindlinga (1947-2020)* in *Cvetke Hedžet Toth (1948-2020)*. Nekrolog ob prezgodnji smrti tudi za poznavanje slovenskega protestantizma zaslužnega tübingenskega zgodovinarja je napisal Vincenc Rajšp. Naj spomnimo samo na Schindlingovo raziskavo in skrbno predstavitev Trubarjevih vizualnih obeležij v Nemčiji (tudi tistih, za katere je poskrbelo Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar). Glavni urednik revije je predstavil prispevek Cvetke Toth stvari protestantizma z orisom njenih prikazov in analiz pomembnih filozofov in teologov – posebej v zvezi s protestantizmom in etiko – v številnih člankih v reviji *Stati inu* obstati vse od začetkov izhajanja revije.

Obsežen *Prevod* je tokrat namenjen prikazu ključnih tem in usmeritev *raziskovanja dela in vpliva Huldriha Zwinglija* in švicarske reformacije v zadnjih desetletjih, kot ga je za mednarodni kongres pripravil Emidio Campi in ga ponudil v objavo/prevod tudi naši reviji. Poznavanje novejših raziskovalnih literature o tem je pomembno tudi za raziskovanje in razumevanje Trubarjevih (in Vergerijevih) vezi, shajanj in razhajanj s »cvinglijansko« švicarsko reformacijo, s katero se je Trubar srečal najprej pri Bonomu v Trstu, kasneje pa posebej pri službovanju v Kemptnu in dopisovanju s Zwinglijevim naslednikom Bullingerjem. (O Zwingliju pišemo v 1-2 /2005 revije.)

Zaradi pandemije Covida 19 in karantene tudi v minulem polletju ni bilo dogodkov, ki smo jih običajno zabeležili v *Kroniki*. Presodili pa smo, da zasluži obeležje in spomin v reviji *ne-dogodek, povezan s spominsko »Trubarjevo domačijo« na Rašici*. Objavljamo pismo župana občine Velike Lašče (kamor spada Trubarjeva rojstna Rašica) in predstavnikov Javnega

zavoda Trubarjeva domačija ministru za kulturo vlade Republike Slovenije z dne 27.1. 2021 (skrajšali smo ga za odstavek z omembo imena uradnika na ministrstvu za kulturo, ki zabeležnja in spomina v *Kroniki* ne zasluži!). Povod za pismo je bila ponovna zavrnitev, da bi ministrstvo spominski hiši na Rašici priznalo status »spomenika državnega pomena«. Očitno nekateri državni uradniki na ministrstvu niso sposobni razumeti smisla in konstitutivne vloge »krajev spomina« za »spomin/spomenik državnega pomena«. V svoji strokovni ozkosti (umetnostnih zgodovinarjev in konservatorjev) pogojujejo podelitev statusa s še ohranjenimi originalnimi materialnimi, v našem primeru gradbenimi, ostanki »prave Trubarjev rojstne hiše«, ki jih na vasi v Rašici po petsto letih seveda več ni. Če je osnova za tako odločanje v sami ozkosti in nedomišljenost zakonske ureditve o priznavanju statusa spomenikov državnega pomena, še toliko slabše. Če je status spomenika državnega pomena nerazdružljivo povezan z materialnimi ostanki, potem gre to fetišiziranje materialnih ostankov na škodo »spomina državnega pomena«, ki (naj ga) evocira in ohranja Rašica kot »kraj spomina« (zabeležena kot rojstni kraj v samih Trubarjevih delih, ohranjana in potrjevana kot kraj spomina v že dolgi tradiciji Trubarju posvečenih praznovanj, nenazadnje v prav za to postavljeni spominski »Trubarjevi domačiji«). Ali naj bodo ohranjeni materialni artefakti edina in/ali odločujoča sestavina in pogoj za priznavanje in negovanje nekega kraja spomina in navsezadnje spomina samega (spomina državnega ali lokalnega pomena)? Naj bo dovolj. Vsekakor je dobro tokratni zadnji zapis v *Kroniki* brati skupaj s prvim člankom v tej številki in začetkom te *Besede urednika* o(b) njem, pa tudi (na) govorom takratnega (in sedanjega) kulturnega ministra dr. Vaska Simonitija ob 500-letnici Trubarjevega rojstva, objavljenem v *Kroniki* št 7-8/2008 naše revije.

S smrtjo Cvetke H. Toth je v sestavi uredništva nastala vrzel pri »pokrivanju« dveh relevantnih področij, filozofije in Prekmurja. Na predlog glavnega in odgovornega urednika je Izvršni odbor društva zato imenoval dva nova člana: dr. Gorazda Andrejča in dr. Klaudijo Sedar. Oba sta bila že do sedaj sodelavca revije, imata znanstvene kvalifikacije in publikacije ter uredniške izkušnje. Dr. Gorazd Andrejč je opravil magistrski študij iz judovsko-krščanskih odnosov na univerzi v Cambridgu in doktoriral iz filozofije religije na univerzi v Exeterju. Dr. Klaudija Sedar, latinistka in jezikoslovka, je doktorirala iz prekmurske kulturne zgodovine na univerzi v Novi Gorici in dela v Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti.

Dr. Marko Kerševan

STATI INU OBSTATI 34/2021

Beseda urednika

S številko, ki je pred vami, revija zaključuje svoj sedemnajsti letnik in vstopa v 18. leto izhajanja – glavni urednik pa v osemdeseto leto svojega življenja ... Ob tej letnici se ne more izogniti ugotovitvi/spoznanju, da je osemnajsto leto tradicionalno dojeto kot čas dosežene »polnoletnosti«, čas odraslosti in samostojnosti, predvsem pa spoznanju, da je 17, 18 let že več kot (ne)spodobno dolga doba za položaj glavnega urednika ...

Ko z revijo tako zaključujem(o) neko obdobje, je prav, da se v mislih povrnemo na njen začetek in da tokratno, nekoliko daljšo Besedo urednika začnemo s prvimi besedami prve Besede urednika v št 1-2 .

Tako je bilo takrat zapisano, tako smo takrat označili okvir in izziv za prvo slovensko »revijo za vprašanja protestantizma«:

» Protestantizem - sam raznolik – obstaja na Slovenskem na različne načine in tako tudi vprašanja, ki so povezana z njim.

Obstaja kot (spomin na) dejstvo, da so s protestantizmom 16.stoletja nerazdružno povezane prve spodbude in sam začetek slovenskega knjižnega jezika in slovenske književnosti. Prav slovenski (knjižni) jezik pa se je kasneje uveljavil kot glavni vir in sredstvo za narodno povezovanje, za oblikovanje slovenske narodne identitete. Nove možnosti, nova tveganja, nove nevarnosti in novi izzivi za slovensko narodno povezanost in identiteto, ki jih prinaša slovenska nacionalna država in njeno vključitev v Evropsko unijo, kličejo po ponovnem premisleku teh zvez in vprašanj.

Obstaja v različnih cerkvah, ki so izšle iz protestantske reformacije 16. stoletja; v prvi vrsti in najbolj množično v Evangeličanski cerkvi, ki je v Prekmurju tudi edina uspela ohraniti kontinuiteto z začetki protestantizma na Slovenskem.

Obstaja kot duh protesta proti verskim in duhovnim, pa tudi kulturnim in političnim monopolom oziroma prizadevanjem zanje – ne le s strani Rimskokatoliške cerkve.

Obstaja v prispevkih in posledicah protestantskega krščanstva pri nastanku značilnosti modernih družb in zahodne civilizacije: modernega individualizma, modernih znanosti in tehnologij, moderne narodne zavesti in nacionalizma ...

Obstaja slednjič v stalni možnosti in izzivu krščanskega verovanja na protestantski način – znotraj in zunaj protestantskih cerkva – da se pri iskanju odgovora na vedno nove variacije navsezadnje vedno istih eksistencialnih človekovih vprašanj vedno znova vrača k izvorom krščanske vere z vedno novim premi-

STATI INU OBSTATI

REVILJA ZA VPRAŠANJA PROTESTANTIZMA

IZ VSEBINE

Gorazd Andrejč
Religijski moralni jeziki,
sekularnost in (ne)pravičnost

Žiga Oman
Medkonfesionalno sobivanje
v Podravju v času protireformacije

Marjana Dolšina Delač
70-letnica Trubarjevega
spomenika na Rašici in javni
spomeniki na Velikolaškem

Vincenc Rajšp
Protestantizem na Slovenskem
v 19. stoletju in knjiga o Trubarju
iz leta 1861

Peter Kovačič Peršin
Solovjov o pomenu protestantizma

ISSN 2590-9754

DECEMBER 2021

34/21

slekom reformacijske smernice: samo po Pismu, samo po veri, samo po milosti, samo po Kristusu.

Vprašanja protestantizma tako niso samo vprašanja protestantizma, so tudi vprašanja narodne in evropske identitete, civilizacijska in kulturna vprašanja. Eksistencialna vprašanja, civilizacijska in kulturna vprašanja, narodna vprašanja in vprašanja evropskega združevanja so tudi vprašanja protestantizma. Ne sicer vsa in ne v vsem: če kaj, potem je izključljivost in 'totalitarnost' v človeških zadevah nekaj tujega protestantizmu.«

Vodilo in spodbujalo nas je prepričanje, da protestantizem na Slovenskem ni le zadeva zgodovinsko oddaljenega 16. stoletja, ali le stvar geografsko obrobne Prekmurja, ali le skrb neznatne verske ali kako drugače opredeljene manjšine, ampak da je prav zaradi povezanosti (posledic) svojih različnih načinov obstoja, za slovenski prostor in njegove ljudi nekaj, kar zasluži in zahteva pozornost in skrb kot pomembna sestavina sodobne slovenske »identitete«. Upoštevanje tega je narekovalo nujno interdisciplinarnost/multidisciplinarnost revije in obravnavanje vprašanj protestantizma na različnih ravneh. Ob sedanjem znanstveno-raziskovalnem prizadevanju in objavljanju, je bilo potrebno ohranjati in obnavljati spomin na tisto, kar je že bilo povedanega in na (portrete) ljudi, ki so to povedali;

neposredno skrbeti (ali spodbujati) za *prevode* in objavlanje temeljnih protestantskih besedil in temeljnih strokovnih besedil o protestantizmu; nuditi in spodbujati *razglede* in *vpogled* v konkretno dogajanje v preteklosti in sedanjosti v slovenskem in širšem prostoru, beležiti *kroniko* pomembnih dogodkov, spodbujati razpravo o protestantskih vidikih in pogledih ob različnih temah na srečanjih in študijskih večerih.

Ko sva s tedanjim odgovornim urednikom Dušanom Voglarjem ob desetletnici izhajanja revije v *Besedi urednika* številke 19-20/2014 prvič pregledala prehojeno pot, sva lahko ugotovila, da je revija »stala in obstala«, delovala in ne zastala, v začrtanih okvirih in smereh. Uspela je vključiti različne stroke in pisati na različnih ravneh in z različnih zornih kotov. Danes bi lahko takratno oceno ponovili in dodatno dokumentirali. Žal bi lahko ponovili tudi nekatere takratne (samo)kritične ocene, zapisane in nezapisane, predvsem ob težavah pri pridobivanju širšega kroga sodelavcev. Lahko pa vendarle opozorim na nove dosežke v tej smeri. Revija že nekaj časa izhaja dvakrat letno in ne več kot »Jahrbuch«/almanah dvojnih števil. Pridobili smo ugleden in dejaven mednarodni sosvet, predvsem pa smo pridobili uglednega znanstvenega soizdajatelja, Univerzo na Primorskem in njeno založbo; revija je zdaj v celoti in sproti dostopna tudi na spletu založbe, kot znanstvena revija smo uvrščeni tudi na prvi mednarodni indeks za humanistične in družbene vede.

Od vsega začetka se v uredništvu zavedamo, da so protestantizem in »vprašanja protestantizma« deležni pozornosti in obravnave tudi v drugih revijah in publikacijah, v znanstvenih in strokovnih revijah za zgodovino, filozofijo, teologijo, sociologijo, umetnostno zgodovino, etnologijo in kulturno antropologijo, slovenistiko, jezikoslovje ... , tudi v publikacijah samih protestantskih (ali drugih) cerkva in njihovih ustanov. Objav in objavlanja v *Stati inu obstatu* ne razumemo kot »konkurencu« ali nadomestek za objavlanje v njih. Nasprotno, potrebno in zaželeno je, da je takih objav v različnih revijah čim več. Objave v naši reviji so (bile) ob različnih temah včasih pionirske, v vzpodbudo raziskavam in objavam v specializiranih »monodisciplinarnih« ali verskih revijah; včasih, večkrat, pa so (in naj bi bile) izraz in pokazatelj že potekajočih raziskav in z njimi povezanih objav v zanje relevantnih strokovnih publikacijah.

Objave v naši interdisciplinarni/večdisciplinarni reviji naj bi posameznim strokam, njihovim raziskovalcem in bralcem pokazale, kaj se pri obravnavanju protestantizma dogaja v drugih strokah (in na drugih ravneh), pokazala naj bi na (z)možnosti, izzive

in omejitve, ki jih posamezne stroke pomenijo za druge stroke. Predvsem pa naj bi pri raziskovalcih in bralcih preprečevale ohranjanje ali nastajanje vtisa, da je protestantizem samo to in samo tako, kot ga vidijo in obravnavajo posamezne stroke (in analogno: kot ga vidijo in predstavljajo posamezne cerkve, ali kot je dojet in poznan v posameznih okoljih in obdobjih). V sedanjem slovenskem okolju naj bi tako predvsem poizkušale presegati pred-sodek, da je protestantizem na Slovenskem v glavnem stvar davnega 16. stoletja, ali samo stvar prekmurskega geografskega obrobja, ali samo »notranja« zadeva nekih (pri nas) manjšinskih cerkva ali celo »sekt«, ali samo vidik nekih (stran) poti zahodne kulture in civilizacije, nekaj samo zgodovinsko (ne)zanimivega ali samo modno aktualnega, nekaj zgolj tujega ali nekaj zgolj slovensko pomembnega zaradi vloge pri nastanku slovenskega knjižnega jezika v specifičnih slovenskih razmerah.

Mislim, da lahko rečemo, da se tudi tokratna številka dobro vključuje v ta prizadevanja. *Razprave, študije* začenja aktualna filozofsko-teološka razprava Gorazda Andrejčca o *razmerjih med moralnimi načeli in religijami v razmerah sodobnega verskega in kulturnega pluralizma* (tudi znotraj posameznih družb), o *potrebnosti sekularnega javnega moralnega diskurza*, saj je ta najbolj in najbolj demokratična pot do upoštevanja in spoštovanja verske svobode. Avtor pri tem reafirma misel Jeffreyja Stouta z univerze v Princetonu, ki je (podobno kot v Nemčiji Habermas) utemeljeval stališče, da je za sožitje ljudi v modernih družbah potrebno vzajemno, »dialoško« prizadevanje pripadnikov različnih religij in ateistov, pri čemer potreba/zahteva po razumevanju drugih in lastnem samoomejevanju ne more biti naslovljena le na pripadnike posameznih religij ali le na ateiste/neverujoče, temveč zavezuje vse strani. (Razprava je nastala v okviru raziskav o medreligijskem dialogu in o radikalizaciji in nasilnem ekstremizmu, ki jih je sofinansiral ARRS; objavljena je bila tudi v angleščini v zborniku *Past and Present Political Theology*, Routledge 2020)

Žiga Oman zgodovinsko dokumentirano obravnava *protireformacijo v Podravju* (Mariboru in Ptuj) in na osnovi tudi novih virov pokaže, kako je konkretno socialno okolje nekih krajevnih skupnosti s svojimi notranjimi odnosi, hierarhijami in soodvisnostmi vplivalo na (ne)uresničevanje uradnih oblastnih in cerkvenih protireformacijskih usmeritev, konkretno, kako jih je življenjsko »mehčalo« in zaviralo pri realizaciji; pri tem posebej izpostavi in dokumentira vlogo žensk. Seveda pa lahko v drugih obdobjih in okoljih notranji socialni odnosi in delitve tudi pospešujejo in radikalizirajo

uresničevanje uradne politike, če se ta ujema z danimi socialnimi delitvami in interesi.

Umetnostna zgodovinarica Marjana Dolšina Delač v svojem prispevku prikazuje, kako je po dolgem času ignoriranja in nasprotovanja dobil *Primož Trubar pred sedemdesetimi leti svoj prvi spomenik tudi na domači Rašici* ter kakšen pomen imajo *Trubarjeva in druga spominska obeležja* na velikolaškem področju, tako bogatem z ustvarjalci slovenske literature. Vincenc Rajšp se tokrat kot zgodovinar posveča navzočnosti in *dojemanju protestantizma na Slovenskem v prvi polovici 19. stoletja*. Ob prelomnem Slomškovem (katoliškem) priznanju pomena Trubarja in njegovih za slovenski jezik, tako rekoč na novo odkrije in prikaže knjigo nemškega evangeličanskega avtorja *Wilhelma Sillema* iz Gradišanskega o Trubarju iz leta 1861, ki je s svojim bogato dokumentiranim prikazom dela slovenskih protestantov oznanila začetek preloma v njihovem poznavanju in vrednotenju v širši javnosti.

V rubriki *Študijski večeri* objavljamo prispevek Milene Mileve Blažič o *pravljicah Oscarja Wilda*, ki je bil predstavljen na zadnjem predavanju Študijskih večerov februarja 2020, preden so bila ta prekinjena zaradi pandemije Corona virusa. Avtorica z njim nadaljuje vrsto prikazov verskih motivov v znanih pravljicah (bratov Grimm, Andersena ...)

Fanika Krajnc-Vrečko je za *Bilo je povedano* izbrala in predstavila dva starejša članka katoliškega škofa in teologa *Vekoslava Grmiča*, ki sta bila objavljena ob 500-letnici rojstva Martina Luthra leta 1983. *Grmičev prikaz in ovrednotenje Luthrove teologije* je v sozvočju z »odprtostjo« do protestantskega krščanstva na II. vatikanskem koncilu (1962-1965) in pri njegovih vodilnih teologih (glej v tej zvezi zapis Karla Bartha *Ad limina apostolorum*, preveden v *Stati inu obstatu* 14, 28/2018) ter z usmeritvijo uradnega Vatikana papeža Frančiška ob 500-letnici reformacije.

Razgledi, vpogledi ponujajo v branje dva prispevka. Peter Kovačič Peršin predstavlja izbrane misli vplivnega in še danes odmevnega ruskega pravoslavnega misleca *Vladimira Sergejeviča Solovjova* (1853-1900) in opozarja na njegovo - nepričakovano? - *pozitivno vrednotenje (določenih vidikov) protestantizma*. Karl Schwarz v krajšem prispevku/predavanju predstavi in poudari pomen *muzeja (koroške) reformacije v Fresachu/Brežah* na avstrijskem Koroškem za globlje razumevanje koroške verske zgodovine in s tem za preseganje nemško-nacionalne opredeljenosti/impregniranosti tamkajšnjih protestantov v nemško-slovenskih konfliktih. Muzej v Fresachu je ustanovil *Oscar Sakrausky* (1914-2006), tamkajšnji župnik in avstrijski evangeličanski škof, velik poznavalec slovenskega protestantizma; v muzej je na

izpostavljeno mesto umestil najdene dokumente slovenske/Trubarjeve korenine protestantizma na Koroškem (glej *Portret Sakrauskega* v *Stati inu obstatu* 2, 3-4/2006).

Za *prevod* smo tokrat izbrali študijo zgodovinarja z univerze v Trstu, Silvana Cavazze, o *protireformaciji na Goriškem* iz leta 2006. Študijo lahko imamo za merodajno, tako ki je ni mogoče obiti, saj povzema rezultate dotedanjega preučevanja, vključuje in uporablja tudi nove dokumente iz avtorjevega lastnega raziskovanja in šele takrat odprtih vatikanskih arhivov, ki govorijo o tem *mejnem obdobju in okolju*.

Kronika že tradicionalno zabeleži (na)govore ob vsakoletnih proslavah dneva reformacije: tokrat govor ministra za kulturo Vaska Simonitija na državni proslavi v Krškem in govor Igorja Grdine na svečanosti v evangeličanski cerkvi Primoža Trubarja v Ljubljani.

Naj se na koncu še enkrat vrnem k začetkom. Revija je začela kot društveno glasilo, z zgolj društvenimi sredstvi iz članarine njenih članov in skromnih donacij, brez javnih sredstev, ki so sicer namenjena znanstveni in kulturni dejavnosti. Šele ko se je društvu pred petimi leti kot soizdajateljica pridružila Univerza na Primorskem, je revija lahko na javnih razpisih ARRS dobila namensko subvencijo za kritje dela stroškov pri izdajanju znanstvenih in strokovnih revij (seveda brez avtorskih honorarjev, ki jih revija – kot tudi druge znanstvene revije – že tako in tako ne izplačuje). Uspešno sodelovanje z Univerzo na Primorskem in njeno založbo še vedno traja, toda od lanskega leta je finančno revija spet na začetku: zaradi nenadoma in nespametno spremenjenega načina delitve sredstev za subvencije na zadnjem razpisu, je ostala tako rekoč brez subvencije, pri skromnih lastnih sredstvih društva in založbe UP. Da smo v letošnjem letu sploh lahko izšli – in da bomo lahko izhajali tudi v naslednjem letu – se lahko zahvalimo in moramo *zahvaliti pokojnemu članu društva Albertu Majderju* in njegovi prav tako že pokojni ženi. Albert Majder, zdravnik po poklicu, je že v bolj gluhih časih za dediščino protestantizma na Slovenskem in že pred izhajanjem revije zavzeto in skrbno zbiral, kar je bilo o njem »povedanega in preveč pozabljenega« in to neutrudno objavljaj v Primorskih srečanjih, Evangeličanskem koledarju, Evangeličanskem listu, Letopisu društva. Pred smrtjo je pomemben del svojih prihrankov daroval društvu, ki/da nadaljuje z dejavnostjo, kateri je za življenja posvetil toliko časa in energije. Če kdaj, je zdaj čas, da se mu javno zahvalimo vsaj s hvaležnim spominom.

Dr. Marko Kerševan

SLEDI ČASA, PROSTORA IN LJUDI

V letošnjem letu smo praznovali 30. obletnico samostojnosti Slovenije. Primož Trubar in ostali slovenski protestanti so s prvo tiskano knjigo, prvo slovensko slovnico in prevodom svetega pisma v slovenščino postavili temelje, na katerih se je izoblikoval slovenski narod, na njih pa je kasneje nastala tudi slovenska država. Prebrali bomo razmišljanja Andreja Perhaja, dolgoletnega vodnika na Trubarjevi domačiji, razlagalca življenja in dela Primoža Trubarja o štirih, po njegovem izboru najpomembnejših Trubarjevih stebrih slovenstva. V nadaljevanju predstavljamo znova ustanovljeni Javni zavod Trubarjevi kraji, spominska obeležja v Gorici v Italiji ter letošnjo podelitev Rožančeve nagrade za najboljšo knjigo esejev. Dobili bomo tudi vpogled v obnovo kozolca na Trubarjevi domačiji, ki je tako bogatejša še za en z vsebino podprt prostor. Sprehodili se bomo tudi po bogati 25-letni beri delovanja Šiftarjeve ustanove.

TRUBARJEVI STEBRI SLOVENSTVA

1. PRVA SLOVENSKA KNJIGA

Izid prve slovenske knjige je tisto temeljno dejanje v zgodovini Slovencev, brez katerega bi bilo vse drugače. Je mogočen temelj za nadaljni razvoj slovenske narodne zavesti. Knjiga je uspešno preživela in se okrepila v viharjih, včasih v zelo težkih in nevarnih obdobjih; in predstavlja tisti medij, preko katerega se ideje, razmišljanja, pričevanja o dogajanjih prenašajo na kasnejše rodove. S knjigo se artikulira zavest o povezanosti skupnosti. Trubar se je zavedal, da s knjigo ostanemo in obstanemo. Pisatelji tako postanejo borci za slovensko kulturo in samobitnost.

Kako lahko človek sploh napiše svojemu narodu knjigo, ki nima praktično nobene tradicije v zapisovanju svojega jezika? Od kod Trubarju pogum za tak podvig? Ta izhaja iz njegove globoke in iskrene vere, neverjetne samozavesti, zaupanja v lastne sposobnosti in zavezanosti poslanstvu, da s pisano besedo razodene in posreduje božjo besedo. In seveda njegova brezpogojna ljubezen do »lubih Slovencev«. To pri Trubarju ni le vljudnostna fraza, ampak je treba ta nagovor razumeti dobesedno. Intimno pa je Trubarju knjiga tudi sredstvo, preko katerega v pregnanstvu išče izgubljeni stik s svojimi rojaki, ki ga je prej kot izjemen pridigar imel. Knjiga mu je kot luč, ki se napaja iz domovine.

2. KNJIŽNI JEZIK

Knjižni jezik je umeten jezik, ki ga v vsakdanjem življenju nihče ne govori. Vendar ga morajo vsi, ne glede iz katerega narečja ali družbene skupine prihajajo, razumeti. Torej: če Prekmurec napiše knjigo, jo mora bralec iz Pirana brez težav brati. Enoten knjižni jezik je nujen, kot so nujna pravila pri športu, saj

*Valji z replikami Trubarjevih del v muzejski sobi na Rašici.
Foto Boštjan Podlogar*

bi bila tekmovanja na višji ravni nemogoča. Knjižni jezik mora zato izvirati iz živega govorjenega jezika, katerega nadgradi, sistematizira in standardizira. Povsod se tako za osnovo vzame osrednje narečje (ob upoštevanju posebnosti iz ostalih okoliških narečij), ki je ponavadi najbolj razširjeno in je zaradi stikov in vpliva razumljivo tudi širše.

Tako Trubar za osnovo vzame osrednje narečje, ki se govori v Ljubljani in okolici ter v 16. stoletju spada v dolenjsko narečno skupino, kar seveda danes ni slučaj. Njegova izjava, da je pri pisanju izhajal iz narečja rojstne vasi, ne drži povsem. Vendar nam domačinom Trubarjev jezik z malo vaje ne povzroča posebnih preglavic. Trubar je imel izostren posluš za jezik in je zelo dobro poznal jezikovno sliko pri Slovencih. Služboval je v Ljubljani, Laškem, Trstu in Šentjernej. Prva žena Barbara je bila iz Kranja. In kot je sam rekel, ni iskal »kunštnih« izrazov. Tako so bile postavljene osnove slovenskega knjižnega jezika in od tu naprej smo Slovenci narod, ki svojo identiteto in samozavest povezuje predvsem z jezikom. Brez lastnega jezika nas ni. Knjižni jezik je tako še danes zunanji izraz naše notranje podobe. Je odraz slovenske duše.

3. VSEM SLOVENCEM

»Na začetku je bila beseda.« Ta svetopisemska izjava velja tudi za Slovence. Trubar takoj na začetku Katekizma zapiše, da je knjiga namenjena Slovencem; torej predvsem ali celo samo Slovencem. Besede si Trubar ni izmislil, je pa prvi, ki rabi ime Slovenci v istem pomenu, kot ga razumemo tudi danes. Kot ime naroda. Ime je živelo med ljudmi, le da se je v različnih okoljih lahko pojmovalo nekoliko različno. Zavest o povezanosti Slovencev je ostajala pred Trubarjem, a ni bila definirana. Na to kaže kmečki upor 1515 leta. Takrat so se združeno uprli podložniki na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Tiskani letak, ki je pozival k upor, se je glasil: Le vkup, le vkup uboga gmajna. (gmajna € občestvo, skupnost) Ta povezanost pa je lahko le rezultat večstoletnih povezav in stikov. Ker je bil upor krvavo zatrt, ni obrodil sadu. Trubar tako z eno besedo zgradi temelj, na katerem se potem krepí zavest o skupnosti slovenskega naroda.

O izvoru Slovencev se lomijo kopja in se bodo še. Spori izhajajo tudi iz zmede različnih imen za poimenovanje Slovencev. Za Trubarja in druge slovenske reformatorje dileme ni bilo. Adam Bohorič napiše, da so Heneti Veneti, Vindi, Sloveni ... isto ljudstvo enega izvora. Trubar elegantno razreši terminološko zmedo z eno besedo – Slovenci. Posledično se ime uveljavi tudi mednarodno. Tako na nemških zemljevidih besedo Wenden zamenja beseda Slowenen. Trubar tako povzroči internacionalizacijo imena Slovenci, ki daje tudi ime državi – Slovenija.

4. SVETO PISMO

Dalmatinov prevod celotnega Svetega pisma iz leta 1584 je vrh literarnega ustvarjanja slovenskih reformatorjev in je najvišje možno kulturno-civilizacijsko dejanje tistega časa. Prevod je zagledal luč sveta le 34 let po izidu Katekizma. Tak skokovit razvoj pisanja je na prvi pogled neverjeten, vendar dokazuje, da je bila slovenščina, že pred Trubarjem, izoblikovana in bogat jezik. Brez bogatega in raznovrstnega jezikovnega zaklada bi bil prevod Biblije nemogoča stvar.

V Svetem pismu praktično ni stvari, ki je ni. Najrazličnejša in zelo raznovrstna besedila opisujejo množstvo človeških in družbenih situacij ter posegajo na vsa področja človekovega delovanja, razmišljanja in čustvovanja. Tako lahko beremo pripovedi, ki so prave sage, kronike, poročila, legalne predpise, preroške vizije, modrostne izreke, himnično in ljubezensko poezijo, itd. Nekatera besedila so napisana v bolj povzdignjenem slogu, druga bolj preprosta. Slovenščina je bila torej v 16. stoletju izrazno dovolj močna, da je prenesla tako zahteven prevod. Prišli pa so tudi ljudje z dovolj znanja in poguma, ki so poskrbeli, da je "beseda meso postala".

Za tako obsežen in kompleksen prevod je nujna tudi urejenost pisanega jezika. Tudi tu potrebujemo standarde, norme, red in pravila. Bohorič je zapisal: »Mi moramo narediti sestav.« Na tem sestavu je začel delati že Trubar. Bohorič je napisal slovnico in določil pisavo, ki se po njem imenuje bohoričica in je bila v rabi vse tja v 19. stoletje. Dalmatin pa je vse to znanje udeležil v praksi. Tako je bil postavljen jezikovni kod za vse naslednje rodove. Prevod so sprejeli tudi ideološki nasprotniki reformacije in Biblija v protireformaciji ni bila sežgana. Slovensko pisanje tako tudi danes kontinuirano sledi jeziku Dalmatinovega prevoda Svetega pisma. Slovenski reformatorji so si v 16. stoletju zadali zelo težko nalogo, opravili pa so jo z odliko.

Andrej Perhaj

JAVNI ZAVOD TRUBARJEVI KRAJI

Občina Velike Lašče je v letu 2020 ponovno ustanovila občinski Javni zavod za kulturo in turizem Trubarjevi kraji s sedežem na Trubarjevi domačiji na Rašici. Zavod je operativno začel delovati jeseni 2021 (*Opomba: Občinski javni zavod Trubarjevi kraji je sicer že deloval med letoma 2006 in 2015, ko ga je takratno občinsko vodstvo ukinilo*).

Osnovni namen zavoda je promocija in trženje velikolaške neprecenljive kulturne in naravne dediščine ter organizacijsko poenotenje celovite občinske kulturno-turistične ponudbe. Zavod poleg nalog s področja kulture in turizma upravlja s Trubarjevo domačijo, ki je sicer občinska last in ima status spomenika lokalnega pomena, spominsko sobo Levstik-Stritar v Levstikovem domu v Velikih Laščah ter ostalimi kulturno zgodovinskimi objekti na območju občine Velike Lašče.

Ključni cilji in naloge zavoda so:

- zavod postane glavni koordinator in spodbujevalec panog kulture in turizma v občini Velike Lašče
- zavod pridobi status muzeja ter status spomenika državnega pomena za Trubarjevo domačijo
- izvajanje izobraževalnih programov na Trubarjevi domačiji
- širjenje ponudbe kulturnih prireditev, predstavitev knjig, koncertov in razstav
- izvajanje nalog občinskega turistično informacijskega centra
- promocija turistične ponudbe v občini Velike Lašče
- pridobivanje dodatnih finančnih sredstev za delovanje zavoda
- ohranjanje, razvoj in nadgradnja občinske turistične infrastrukture

- izvajanje licenciranja turističnih vodnikov
- sodelovanje s sorodnimi organizacijami in s sosednjimi občinami
- mednarodno sodelovanje (vzpostavitev kontaktov z mrežo protestantskih mest v Sloveniji in EU ter mesti, kjer je deloval Primož Trubar)
- spodbujanje novih prenočitvenih kapacitet, razvoja kulinaričnega turizma, izvirne trajnostne turistične ponudbe ter javno-zasebnega partnerstva na področju turizma

Zavod predstavljamo mag. Barbara Pečnik (kustosinja, odgovorna za muzejsko dejavnost, pedagoške programe in »kulturne« prireditve), Sara Košir (vodenje turistično informacijskega centra, naloge s področja turizma, organizacije ter promocije dela zavoda), muzejski vodnik Andrej Perhaj, številni zunanji sodelavci ter nepoklicni direktor Matjaž Gruden. Vse informacije so dostopne na naši spletni strani www.trubarjevi-kraji.si, kjer se lahko naročite tudi na redno obveščanje o aktivnostih zavoda.

V zavodu organiziramo številne prireditve lokalnega in širšega pomena ter predstavljamo ključno obdobje slovenske etnogeneze vsaj 10.000 obiskovalcem Trubarjeve domačije letno. Od odprtja v letu 1986 jih je bilo preko 300.000. Pri tem ima osrednje mesto Primož Trubar in njegovo delo v 16. stoletju, predvsem z vidika pomena reformacijskega gibanja za slovensko narodno zavest in identiteto ter slovenski jezik in književnost. Obiskovalci se na Trubarjevi domačiji seznanijo s tedanjim družbenim, gospodarskim, verskim in političnim dogajanjem, v navezavi na dejanski in simbolni pomen Trubarja in drugih protestantskih piscev za nastanek sodobne Slovenije.

V Javnem zavodu Trubarjevi kraji opravljamo tudi muzejsko delo. Skrbimo za žagarsko zbirko, arhiv s čitalnico, umetniško zbirko, zbirko v Levstikovih in Stritarjevi sobi, dokumentacijo zasebnih zbirk, razstavno dejavnost, ob tem pa jo dopolnjujemo s prireditveno dejavnostjo in zlasti močno z izobraževanjem obiskovalcev o Trubarju, zgodovini, pa tudi s praktičnimi prikazi o načinu življenja in dela v preteklosti. Skrbimo tudi za nenehno dopolnjevanje zbirke nesnovne dediščine z lokalnega območja (ljudsko pripovedništvo, ljudske navade in običaji). Kulturne vsebine povezujemo s tehniško in naravno dediščino, kot je prikaz delovanja mline in žage. Razvili smo posebne programe za šolsko populacijo. Obiskovalcem je na voljo literatura in različne publikacije, ki spremljajo prireditve. Pridobili smo licenco za izobraževanje lokalnih turističnih vodičev, izvajamo študijske krožke za odrasle v okviru Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje.

V zavodu razvijamo bogat program, osredotočen na Trubarja in njegov nacionalni pomen v zgodovini

Slovenije. Pri tem uspešno sodelujemo z lokalnimi zasebnimi organizacijami, z lokalnimi kulturnimi in drugimi društvi, s Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar in institucijami iz drugih krajev: Ljubljana, Šentjernej, Laško, Puconci, Stična, Muljava, Novo mesto, Trst, Zagreb, Reka in Tuebingen.

Trubarjeva domačija na Rašici je bila v letu 1986 pod pokroviteljstvom slovenskega državnega vrha in s pomočjo akcije »Trubarjev dinar« strokovno in arhitekturno kvalitetno obnovljena na temeljih starega Temkovega mline. Poleg desetih tisočev udeležencev tukajšnjih izobraževalnih in kulturnih programov letno ne gre pozabiti, da je bila na predlog slovenske nacionalne komisije za Unesco Trubarjeva 500. obletnica rojstva uvrščena na svetovni Unescov seznam obletnic za leto 2008, tu pa je bila leta 1986 tudi neformalno razglašena Zdravljica za našo državno himno.

Naj torej Trubarjeva domačija na Rašici pridobi status spomenika državnega pomena in postane vseslovensko središče za poglobljanje zavesti o kulturnem in nacionalnem pomenu Primoža Trubarja in slovenske reformacije. Naj postane romarski cilj šol, skupin in družin na nedeljskem izletu, prizorišče odmevnih dogodkov in hkrati obiskovalcem prijazno mesto sodobnega kulturnega delovanja in umetniškega ustvarjanja kot živega dialoga z dediščino Trubarja in njegovih reformatorskih sopotnikov.

Matjaž Gruden

TRUBARJEV DOPRSNI KIP V RUBIJAH MED OSREDNJI SPOMENIKI NA GORIŠKEM

Na Goriškem (v Italiji) je več pomembnih kulturnih obeležji, ki pričajo tako o prisotnosti slovenske narodne skupnosti na tem območju kot tudi o bogati kulturni ustvarjalnosti slovenskega naroda. Med osrednje spomenike in obeležja prav gotovo sodijo: doprsni kip Simona Gregorčiča v Gorici, doprsni kip Primoža Trubarja v Rubijah (Sovodnje ob Soči pri Gorici) in spomenik Slovenskim vojakom na soškem bojišču v spomin 1915 – 1917 v Doberdobu. K temu naj dodamo še obeležje Tolminskim puntarjem na goriškem osrednjem trgu Travniki ter spominsko ploščo na stavbi na trgu sv. Antona v Gorici, kjer leta 1563 pridigal Primož Trubar. Obeležje je postavila leta 2010 Slovenska konzulta pri občini Gorica.

Doprsni kip pesniku Simonu Gregorčiču – Goriškemu slavčku, se nahaja v Ljudskem vrtu na osrednji promenadi ob Verdijevem korzu, sredi Gorice. Postavili

Trubarjev doprnski kip v Rubijah med osrednjimi spomeniki na Goriškem.

sta ga občina Gorica in Slovenska konzulta pri Goriški občini v sodelovanju z vsemi osrednjimi kulturnimi organizacijami slovenske narodne skupnosti v Italiji (Kulturni dom Gorica, Kulturni center Lojze Bratuž, SKGZ, SSO, ZSKD, ZSKP itd.). Kip je delo slovenskega likovnega umetnika Silvana Bevčarja iz Gorice in je bil postavljen 21. oktobra 2006, ob stoletnici smrti Goriškega slavčka. Doprnski kip stoji sredi osrednjega goriškega parka v krogu z najpomembnejšimi goriškimi kulturnimi ustvarjalci.

V Sovodnjah ob Soči, oziroma v Rubijah pred Rubijskim gradom, pa je bil leta 2008 postavljen doprnski kip očetu slovenske besede Primožu Trubarju. Slovesno odkritje 8. maja 2008 je sodilo v okvir proslave ob 500-letnici Primoža Trubarja (1508 – 1586), ki so jo na pobudo Kulturnega doma v Gorici, občine Sovodnje ob Soči in vinogradniške kmetije Venko Černic z Vrha, priredile različne slovenske organizacije z Goriškega.

Kulturni dom v Gorici in občina Doberdob sta v letu 2016 postavila prvo spominsko obeležje (spomenik) padlim slovenskim vojakom v prvi svetovni vojni. S tem sta želeli spomniti na pogosto pozabljene razsežnosti soške fronte tudi za celoten slovenski narod. Uradno odkritje spomenika *Slovenskim vojakom na soškem bojišču v spomin 1915 – 1917* je potekalo 26.

Obeležje Primoža Trubarja na Trgu sv. Antona v Gorici na stavbi, kjer je govoril leta 1563.

oktobra 2016 ob prisotnosti predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja in predsednika Republike Italije Sergia Matteralle. Spomenik je izdelal kamnosek Simon Zavadlav iz Opatjega sela (Slo), po načrtih arhitekta Jožeta Ceja iz Gorice.

Sredi novembra je bila na delovnem obisku na Goriškem ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Helena Jaklitsch. Ob tej priložnosti si je ministrica ogledala vsa tri spominska obeležja na Goriškem, postala pri Gregorčičevemu spomeniku v Gorici, pred obzidjem Rubijskega gradu v Sovodnjah ob Soči ter še posebej pri Trubarjevem doprnskem kipu ter zaključila obisk pri spomeniku slovenskim vojakom na soški fronti v Doberdobu.

Igor Komel

PODELITEV ROŽANČEVE NAGRADE

Minilo je še eno leto in znova smo se, 18. septembra 2020, lahko srečali na Trubarjevini, da bi se udeležili slavnostne podelitve letošnje Rožančeve nagrade. Dobrodošlica DPŽ Velike Lašče tudi tokrat ni manjkala; njihova prijaznost, noše in postrežba so nepogrešljiv del, ki zglati zadrege, razveže jezike in zbuja zaupanje, da je vse lepo in prav.

V Trubarjevi spominski sobi nas je nagovoril predsednik Društva Marjana Rožanca dr. Edvard Kovač in predal besedo glasbi; letošnjo prireditev je z njo pospremil mladi kitarist Ruben Kastigar – pod mentorstvom Viktorja Papeža je odigral tri skladbe. Matjaž Gruden je v imenu Občine Velike Lašče pozdravil prisotne in se zahvalil za zaupanje in vztrajanje, da se slavnostna podelitev Rožančeve nagrade, katere dobitnika razglasijo dva dni pred tem v Cankarjevem domu, odvija na Trubarjevi domačiji. Med drugim je potožil, da TD še vedno nima muzejskega statusa, čeprav je dobila Valvasorjevo nagrado za žagarsko zbirko. V nadaljevanju je dr. Edvard Kovač, ki meni, da bi Trubarjeva domačija morala postati objekt državnega pomena, sproščeno in iskriivo vodil prireditev, na kateri smo prisluhnili tudi odlomkom iz Rožančeve posthumno izdane knjige *Brevir*. Bral jih je dramski igralec Timotej Novaković. Prvi odlomek nas je zamislil o pomensko izpraznjenih in izginjajočih besedah, drugi pa presenetil s primerjavo vere in umetnosti. Ifigenija Simonović nas je očarala z branjem odlomka iz svetopisemske *Visoke pesmi*. Dr. Kovač je povzel Jesihovo misel, po kateri je Bog uspal Adama, mu vzel rebro in si naredil piščal. Nanjo je zaigral in iz pesmi je prišla Eva. S podobnimi navezovanji je domiselno krmaril skozi celotno prireditev.

Predsednica komisije za podelitev Rožančeve nagrade Ifigenija Simonović je predstavila delo komisije,

Podelitev Rožančeve nagrade 2021 je potekala v Trubarjevi spominski sobi na Rašici.

ki so jo poleg nje sestavljali še Vlado Motnikar, Manca Košir, Jonatan Vinkler in Nada Šumi. Prebrali so 18 novih esejističnih del in za Rožančevo nagrado 2021 nominirala pet knjig. Novinarka in pisateljica Vesna Milek je v esejistični zbirki *Ogledala* navdušila žirijo z zbranimi kratkimi esei o filmih, knjigah, intervjujih z zanimivimi osebami, ki jih v svoje pisanje lovi kot v zrcalo. O njej je komisija zapisala: »Redkokdo zmore v kratki formi razviti misel, jo literarno upovedati tako, da se dotakne uma in srca.« In to je avtorici izvrstno uspelo. Marko Pavliha je zbral 17 esejev v knjigi *Onkraj materialističnega prepričanja. Duhovna dramila*, po besedah komisije avtor »dokazuje, da moderne znanosti ni brez duhovnosti, v svoje obnebe pa priteguje tudi uvide pesnikov, ki oplajajo piščev jasen, tudi v slikovitih metaforah juridično precizen in srčen svetlobni jezik.« Urša Zabukovec, avtorica zbirke kolumn *Levo oko, desno oko* »pogumno plava proti toku, z drugim očesom prenicljivo zre na prevladujoče načine razmišljanja v sodobnem diskurzu, opozarja na sodobno hipokrizijo ...« in nam »zdaj z enim zdaj z drugim očesom odstira različne poglede in sili k razmišljanju, da bi se mogoče vsaj zavedeli možnosti drugačnega gledanja, če že ne moremo uzreti celote,« kot je v utemeljitvi za nominacijo zapisala komisija. Prejemnik predlanske Rožančeve nagrade Marcel Štefančič jr. za zajetno knjigo *Ivan Cankar: eseji o največjem* je izjemno plodovit esejist. Tokrat je bil nominiran za novo knjigo *Slovenski sen s podnaslovom Eseji o nas*, kjer je objavljenih 32 esejev o literaturi, filmu in politiki. V značilni kritiški maniri pokaže na številne sodobne družbene pojave in »razprostre našo deželo kakor zemljevid, po katerem bralec usmerja tokove svojega premišljevanja.«

Letošnji nagrajenec, ki ga tudi že dobro poznamo in je bil prejemnik Rožančeve nagrade 2016 za *Trk prostorov*, Robert Simonišek, je prebral komisijo z novo knjigo *Pejsaži - sanjati na soncu*. »Avtor pogosto izhaja iz osebne izkušnje, preskoči na splošnejšo problematiko in jo premišljeno razvije do bodisi subjektivnega bodisi objektivnega spoznanja,« je med drugim zapisala komisija v svoji utemeljitvi. Knjiga se prične z esejem *Kratka biografija samote* - ta se izkaže kot pogoj za temeljito, večplastno razmišljanje o različnih temah, s katerimi se avtor ukvarja. Robert Simonišek nam je v Trubarjevi spominski sobi prebral odlomek iz eseja *Čar negibnosti*, v katerem se ukvarja z virusnim časom, njegovimi omejitvami in priložnostmi.

Po prireditvi smo imeli možnost knjigo tudi kupiti, saj so jo s seboj prinesli člani založbe Družina. Izvedeli smo, da je zanjo avtor prejel nagrado Svetlobnica 2020, izšla je prav po izboru na tem literarnem natečaju. Preden smo se družili ob dobrotah DPŽ Velike Lašče

Robert Simonišek je prejel Rožančevo nagrado 2021.

na lično obloženih mizah v Galeriji Skedenj, je Robert Simonišek na soncu ob Rašci podpisoval izvode svojih knjig in kramljajal z nami. Na vprašanje, kako bi Trubar komentiral naš čas, je dejal: »Trubar bi bil zgoržen, kaj se je zgodilo s knjigo od takrat, ko je izdal prvo - njegova misel o čim več knjigah je bila takrat zelo na mestu, a dandanašnja hiperprodukcija ni prava rešitev. Svetoval bi nam, da razmislimo, kakšne knjige naj izhajajo, katere avtorje bomo podpirali ... ne potrebujemo tako veliko knjig, ampak dobre, samokritične, brez sodb, občnih mnenj, take z individualnimi izkušnjami in razmisleki.«

Zbrana družčina je s knjig prešla na pogovore o življenju v novih razmerah, izmenjali smo si vesti o preteklem letu in si priporočali v tem času prebrane knjige. Čas korone in omejevanje druženja je bil temu naklonjen, saj smo se s pomočjo knjig lahko neomejeno sprehajali po svetovih in pokrajinah, ki jih opisujejo avtorji. Krog takih ljudi se tudi pri nas vztrajno širi in knjige so, čeprav zapisane in prebrane v samoti, skupne točke, ki nas zblizujejo in povezujejo.

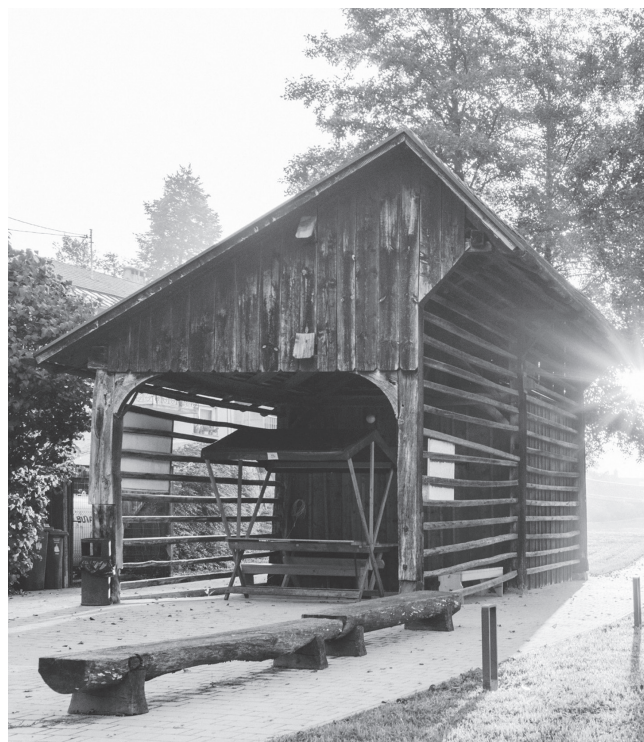
Mag. Ana Porenta, foto: Boštjan Podlogar

REKONSTRUKCIJA KOZOLCA NA TRUBARJEVI DOMAČIJI

Občina velike lašče je dobila nov turistično-informativni in interpretativni center

Trubarjeva domačija in Občina Velike Lašče se od letošnjega novembra ponašata z novim, sodobno opremljenim turistično-informacijskim in interpretativnim centrom. En del bo služil za turistično info točko občine Velike Lašče, v drugem delu pa bo info točka za območje Natura 2000. Prostor bo tako služil za različne delavnice, pa tudi predavanja in druge dogodke.

Kompleks Trubarjeve domačije je zavarovan kot kulturni spomenik lokalnega pomena. Obsega objekte, ki ohranjajo podobo stavb 19. stoletja. Domačija je tipično mlinarsko-žagarsko gospodarstvo, ki je bilo v preteklosti značilno za širše slovensko ozemlje in ki ga danes le še redko najdemo ohranjenega v tako strnjeni obliki. Še danes odraža številne dejavnosti, s katerimi so se vse ukvarjali mlinarji. Ti so bili večinoma tudi žagarji, poljedelci, kmetje s hlevom in svinjakom. Domačijo tako sestavljajo hiša z mlinom (danes spominska soba), žaga venecijanka (v njej je urejena žagarska zbirka), gospodarsko poslopje (z galerijo, Trubarjevo čitalnico in gostinskim lokalom) ter kozolec s podaljšano strešino - t.i. kozolec na psa.

Kozolec na Trubarjevi domačiji pred obnovo. Foto: Boštjan Podlogar

Prenovljena notranjost kozolca. Foto: Nadja Krašovec

Tudi kozolec izhaja iz 19. stoletja. To vrsto kozolcev na velikolaškem območju redkeje srečamo, saj so pogostejši manjši, sorazmerno ozki in visoki toplarji, kriti s šotorastimi strehami (kot je npr. Ilijev kozolec).

Pred obnovo domačije leta 1986 je bil kozolec zelo v slabem stanju, zato ga je bilo potrebno utrditi. Nato je služil kot lopa za shrambo za gostinski lokal in muzej.

Pripravo projekta rekonstrukcije je Občina Velike Lašče zaupala mladima arhitektkama Maji Starič in Nadji Krašovec v sodelovanju s Studiem Bonutti. Naše in njuno glavno izhodišče je bilo ohranitev starega in združitve z novim. Stavbo in osnovne elemente kozolca smo želeli ohraniti kot objekt kulturne dediščine v njegovi izvorni kulturni krajini. Arhitektki sta v celoti ohranili vse značilne stavbne atribute, ki definirajo kozolec, kot so nesimetrična streha, vzdolžne late, lesen obod iz vertikalnega rastra desk, lesene žlebove ter v celoti restavrirano in statično utrjeno obstoječo leseno nosilno konstrukcijo, sestavljeno iz hrastovih stebrov in prostorsko prepletnih gred. Prav ti elementi so narekovali tako prostorska kot vizualna izhodišča za prenovo. Tvorijo obstoječi *ovoj*, v katerega pa je statično neodvisno vstavljena nova *lupina* iz sodobnih arhitekturnih elementov. Slednji se odražajo predvsem v zasteklitvi, s katero se želi v največji možni meri ohraniti povezanost z neposredno okolice domačije (mokrotni travniki Natura 2000), hkrati pa poudariti originalne elemente podeželskega stavbarstva.

Notranja oprema prav tako sledi ideji lesene notranjosti in nudi okvir interpretacije, ki so jo pripravili v Zavodu Parnas in predstavlja preplet naravne in kulturne dediščine domačije in širše Raške doline (dediščina mlinarstva in žagarstva, biotska raznovrstnost mokrišč, preplet narave in dela človeka).

Projekt se je v preteklih dveh letih pripravljaval v sodelovanju večje delovne skupine ljudi različnih strok, v tesnem stiku z Zavodom za varstvo kulturne dediščine ter je rezultat številnih znanj in sodelovanja. Projektno skupino so poleg arhitektk sestavljala podjetja Starim, Grosmetal, IMP-Promont, Elektro-projektiva in Ekosystem. Statično sanacijo, gradbena dela in stavbno pohištvo je izvedlo podjetje Gradnje Moste z lokalnimi podizvajalci (Matjaž Hiti, s.p., Eurorlux, d.o.o., Tomaž Fileš) za opremo pa je poskrbelo Mizarstvo Stritar iz Rašice.

Projekt je v večjem deležu financirala Občina Velike Lašče, delno pa je bil financiran tudi s strani Ministrstva za kulturo RS (sredstva iz programa sanacije najbolj ogroženih najpomembnejših kulturnih spomenikov) in s strani evropskih sredstev. Slednja je pridobil Zavod Parnas, kot eden izmed partnerjev projekta Mala barja – Marja: Izboljšanje stanja bazičnih nizkih in prehodnih barij v osrednji Sloveniji in na Gorenjskem.

Rekonstruiran kozolec je nedvomno dodana vrednost, tako za Trubarjevo domačijo kot za širše območje. V njem se bodo prepletale izobraževalne, kulturne in turistične vsebine. S centrom bo Trubarjeva domačija utrdila svojo vlogo kot osrednja kulturno-turistična točka v občini in širši regiji od Ljubljane do Kolpe. Z njim bomo ohranili dediščino, ki bi bila brez nove namembnosti po vsej verjetnosti prepuščena zobu časa.

Mag. Barbara Pečnik, Maja Starič in Nadja Krašovec

Prenovljena notranjost kozolca. Foto: Nadja Krašovec

Prenovljeni kozolec. Foto: Nadja Krašovec

25. OBLETNICA – PREHOJENA POT

V minulem letu smo obeležili 25. obletnico delovanja Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija. 25 let je sicer res kratka doba. Vendar naša bera ni majhna, nanjo smo lahko ponosni. V svojem dosedanjem delovanju je bila neposredno in na različne načine povezana tudi s Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar, z njenimi ustanovitelji, predsedniki (od dr. Norčiča, dr. Žaklja do M. Grudna) in mnogimi aktivnimi člani društva, preko simpozijev o protestantizmu (1999, 2016), okroglih miz in razprav v okviru Vanekovih večerov do obiskov članov društva v Vrtu spominov in tovarštva na Petanjcih. Predvsem pa, že dolgo nas povezujejo prijateljske in tovariške vezi in medsebojna podpora ter na tem utemeljeno sodelovanje. Tudi simpozij ob 500. obletnici rojstva Adama Bohoriča, kot zadnja tudi širše pomembna skupna akcija, je bila rezultat in potrditev teh vrednot, temeljev naše povezanosti.

Težko je sicer na kratko zaobjeti vso razvejano, vsebinsko bogato dejavnost Ustanove v minulih letih. Naj zato izluščimo le nekaj najpomembnejših vidikov, rezultatov in kazalcev prehojene poti doslej:

Ustanova že od svoje ustanovitve kontinuirano in uspešno opravlja svoje temeljno poslanstvo in skrbi za Vrt spominov in tovarštva v vsej »njegovi neokrnjeni substanci in simboliki« (akt o ustanovitvi, 1996). Vrt živi, se razvija, ga vzdržujemo z aktivnim sodelovanjem strokovnjakov in z zunanjimi sodelavci. Še tako hude vremenske ujme nas niso ustavile, navkljub povzročeni, a sanirani škodi. Tudi v tem pogledu smo ostajali in ostajamo zvesti vodilu: stati in obstati. Vrt je živ pomnik, spomenik, v katerem se prepletajo narava in zgodovina, spomini in sedanjost, znanost, izobraževanje in kultura, ustvarjalnost in mladost, lokalni in globalni horizonti, humanizem in ekumenizem. V njem in z njim udejanjamo vrednote in sporočila, ki jih prenaša njegovo ime, moto in njegova himna. Vrt ima kot kulturni spomenik svoje mesto v slovenski mreži botaničnih vrtov in arboretumov, je del mednarodne kolesarske poti, mednarodne poti »Garden Route« in slovensko-avstrijske kolesarske poti, je začetek in konec Keplerjeve poti. Še več in predvsem: uspešno uresničujemo tudi preroško vizijo Miško Kranjca, prijatelja in podpornika Vrta in njegovega ustanovitelja, da naj *Vrt postane »neko duhovno zbirališče,*

Šiftarjeva domačija sredi petdesetih let.

Tišina iz zraka sredi sedemdesetih let.

ki ne bo tečajniško in komisijsko, kamor bodo ljudje radi hodili».

Na tisoče obiskovalcev (ocena za zadnjih deset let: 15.000 – 17.000) ga je doslej obiskalo iz domačega, prekmurskega/pomurskega okolja, številnih krajev in mest Slovenije, iz zamejstva in sosednjih držav, od ZDA do RF, od Norveške do Makedonije, od številnih borčevskih, upokojenskih društev, učencev in dijakov mnogih šol, tigrovcev, veteranov vojne za Slovenijo, slovenskih vojaških gornikov in številnih drugih civilno družbenih, strokovnih in javnih organizacij, služb in ustanov.

V samem Vrtu je v zadnjih 10. letih bilo 400 javnih in internih dogodkov. Vse pričakata Tone Pavček s svojo pesnitvijo Vrtu, ki je poseben cvet v šopku pesmi, posvečenih Vrtu in vrtnici Prešeren in Trubar, ki ju je že pred leti zasadil njun oče – žlahnitelj – velik ljubitelj vrtnic, akademik, dr. M. Kmecl.

- Pet arhivskih metrov gradiva se je nabralo v minulih 25. letih, ki pričajo o dosednji aktivnosti. O desetinah dogodkov, akcij, pobud, v katerih se prepletajo kulturne, znanstvene, strokovne, izobraževalne vsebine, zgodovinski spomin, antifašizem, humanizem in kultura miru, mladost in ustvarjalnost ter so povezane z življenjem lokalnega in širšega okolja, s tokovi povezovanja in sodelovanja

v slovenskem kulturnem prostoru in z zamejstvom ter čezmejnem okolju in o aktivnem odzivanju na aktualna družbena dogajanja; o vezeh, ki Ustanovo in Vrt povezujejo z mladimi in skupaj z njimi ustvarjamo v Vrtu »ograček mladih«, kot je te vezi s tem skupnim imenom poimenoval Anton Vratuša in o ustvarjeni široki mreži partnerskih povezav (več kot 40 jih je letno stalnih ali projektnih, številni so iz drugih krajev, več njih nepogrešljivih in stalnih v domačem okolju).

Naj to konkretno ilustriramo z nekaj zbranimi podatki: skupaj smo organizirali – sami ali s številnimi partnerji – 12 mednarodnih simpozijev in okroglih miz (prvi: 1999. leta: Protestantizem ...), 73 predavanj, okroglih miz in Vanekovih večerov o aktualnih ekoloških/naravovarstvenih, zgodovinskih in drugih aktualnih temah (od spraševanja z dr. Rizmanom ali se je EU znašla v slepi ulici do razprav o solidarnosti in pravičnosti, človekovih pravicah kot temelju prihodnosti). Na vseh skupaj je sodelovalo čez 100 uglednih gostov iz znanstvenega, kulturnega, diplomatskega, publicističnega in drugega javnega življenja iz Slovenije in tudi iz tujine. Skupaj – sami ali s partnerji – smo izdali 37 knjig in drugih tiskov (prva publikacija o Vrtu – 1985. leta; elektronski zbornik ob 500. obletnici rojstva Adama Bohoriča

20 letnica Ustanove dr. Šiftarjeve fundacija.

in kot zadnjo v minulem letu posthumno avtobiografsko delo E. Ružiča) ter organizirali 27 posebnih predstavitev knjig. V tem letu načrtujemo izid treh novih knjižnih del.

Na dosedanjih 11 literarnih natečajih (od prvega 2009. leta do zadnjih dveh na temi »Jaz, mladi Prekmurec, mladi Prlek – danes in tukaj« in 2020. leta: »Mir – prihodnost za svet«) je skupaj sodelovalo 147 osnovnih in srednjih šol v regiji (nekatere na mnogih ali celo na vseh) s skupaj 325 pisnimi prispevki. Vrt je bil že doslej tudi prizorišče večjega števila učnih in likovnih delavnic in strokovnih srečanj učiteljev, profesorjev in ravnateljev šol. Kar 11 slikarskih (od razstave del F. Mesariča, 2009. leta do trenutno postavljene razstave del Lojzeta Logarja) in tudi več drugih (7) ter likovnih kolonij (5) smo pripravili v Vrtu oz. kot pravimo v »Galeriji Ustanove«. 19. prireditve ob 9. maju smo doslej v sodelovanju s številnimi partnerji iz regije in številnih drugih okolij v Sloveniji ter iz zamejstva (iz vseh sosednjih držav) organizirali v Vrtu (od prve v 2001. leta na temo Krik talcev – spomin na upornost do zadnje v minulem letu, skupaj z društvom Dobrnič, na temo Pogum naprednih žensk v spomin Slave Klavora ob 100. obletnici njenega rojstva).

Ob številnih že tradicionalnih spominskih in kulturnih prireditvah, ki jih organiziramo ali soorganiziramo (spominski pohodi na Vanečo, vsako leto oktobra; spominski pohodi v občini Tišina ob Dnevu državnosti; spominski dnevi Ustanove – v spomin častnega člana Ustanove, akad. dr. Antona Vratušo; sodelovanje v mednarodnih Dnevih poezije in vina in v aktivnostih v zvezi z obeleževanjem spomina na holokavst nad Romi in Sinti) smo pripravili številne posebne spominske in delovne dogodke (ob posthumnem izidu Bibliografije mag. F. Kuzmiča, 100. letnici rojstva Rudija Čačinoviča, Dnevu slovenskih mladinskih brigadirjev, Dnevu suverenosti; srečanje zbora Skupnosti prekmurske čete in brigade,

posvet čebelarjev regije z vodstvom ČZS in pristojnim ministrom, seja sveta Pomurske razvojne regije; posveti ZZB; literarno srečanje piscev upokoјencev Pomurja ...) ter sodelujemo redno v širših družbeno pomembnih projektih in akcijah (zaščita Mure, 500. obletnica reformacije, 100. obletnica priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, 75. obletnica konca 2. svetovne vojne, 80. obletnica ustanovitve OF in 100. obletnica rojstva Slave Klavora, aktivnosti ob 100. letnici rojstva akad. dr. A. Vratušo, Evropsko leto kulturne dediščine 2018. leta, podpora kandidaturi Lendave za evropsko prestolnice kulture, podpora Krajinskemu parku Goričko, podpora prizadevanjem za razglasitev Trubarjeve domačine na Raščici za kulturni spomenik državnega pomena, 500. obletnica rojstva Adama Bohoriča, mednarodni projekt Kamnite solze, 110. obletnica rojstva Miška Kranjca, aktivnosti za obeleževanje vloge in pomena dela jezikoslovca Avgusta Pavla).

Kdorkoli se želi ali bi se želel seznanjati z delovanjem naše Ustanove, pa nikakor ne more spregledati vloge in pomena, ki ga ima ZRC SAZU in njen dolgoletni direktor dr. Oto Luthar; od prevzema moralnega patronata nad Vrtom 1986. leta, aktivnega snovanja zamisli o Ustanovi, njenega ustanavljanja in aktivnega opravljanja svoje ustanoviteljske vloge do nadgradnje svoje aktivne vloge v življenju Vrta s projektom izgradnje večnamenskega objekta v Vrtu in vzpostavitvijo svoje Raziskovalne postaje Prekmurje – enega redkih znanstvenih centrov v Pomurju. In dr. Luthar je bil tudi prvi predsednik uprave naše Ustanove!

Ustanova je drevo, ki ima že trdne korenine in bogato krošnjo, ki se uspešno razrašča, ki je stalni vrelec ustvarjalnosti, novih pobud in optimizma, kar simbolizira tudi skulptura umetnika Štefana Hauka »Prekmurski totem«, s katero smo obogatili kulturno-umetniško podobo Vrta in spominsko kiparsko zbirko v njem.

Verjamem, da je prehojena pot – vse kar smo na njej uspeli »stakati na naših statvah« (A.Vratušo) opora in spodbuda vsem nam, ki smo povezani z Vrtom in Ustanovo in tudi vsem, ki nam bodo sledili, da bo Vrt ostajal živ, naravni spomenik, pomnik in opomin: poklon žrtvam fašizma in nacizma in borcem za svobodo izpod njunega uničujočega jarma, pa tudi še kako aktualen opomin in poziv vsem nam, živim, da se zlo, kakršnega sta predstavljala fašizem in nacizem ne bi več ponavljalo, pa tudi ne vsakršno nasilje v naših, medčloveških odnosih in da bo še naprej oaza miru ter prostor mladosti in vsestranske ustvarjalnosti.

Marjan Šiftar, podpredsednik uprave

PAHLJAČA DEJAVNOSTI

Slovesnko protestantsko društvo je tudi v minulem letu delovalo na vseh pomembnih področjih, s katerimi se ukvarja. Nekatera srečanja so bila odpovedana, preložena, združena ali prenesena v spletno okolje, saj je tudi preteklo leto spopadanje s koronavirusom zaznamovalo našo celotno družbo. V tokratni pahljači dejavnosti bomo prebrali poročila o delu podružnic ter poročilo o delovanju celotnega Slovenskega protestantskega društva.

POROČILO O DELU PODRUŽNICE MURSKA SOBOTA

Načrte in ideje murskosoboške Podružnice SPD Primož Trubar v letu 2021 ni ovirala le epidemija Covid-19, ampak tudi nenadna huda bolezen predsednika Podružnice, mag. Geze Erniša. Napovedano razstavo iz lanske slikarske kolonije smo tako prestavili in jo zatem združili z razstavo pod naslovom 26 let slikarske kolonije Primož Trubar Moravske Toplice, ki je bila na ogled v Galeriji Murska Sobota med 9. julijem in 20. avgustom 2021. Razstavljenih je bilo izbranih 58 del 47 priznanih umetnikov, prav tako so bila razstavljena dela z lanske kolonije. Na novinarski konferenci, 8. julija, so jo predstavili dr. Robert Inhof, direktor galerije, dr. Klaudija Sedar, predstavnica društva, mag. Igor Banfi, umetniški vodja, in mag. Franc Obal, umetnostni zgodovinar.

1. septembra 2021 smo izpeljali redni letni občni zbor članic in članov SPD Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota, na katerem je bilo izvoljeno tudi novo vodstvo in pooblastila Podružnice. Za predsednico je bila izvoljena dotedanja sekretarka, dr. Klaudija Sedar, ki je ob tem predstavila tudi program za svoje mandatno obdobje.

Med 4. in 9. oktobrom 2021 je potekala že 27. slikarska kolonija Primož Trubar Moravske Toplice, v organizaciji Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota, Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji, Evangeličanske cerkvene občine Moravske Toplice in Občine Moravske Toplice. Na njej je sodelovalo šest likovnih umetnikov, mag. Igor Banfi (umetniški vodja), Matej Čepin, Jana Dolenc, Milena Gregorčič, Barbara Kastelec in Zoran Ogrinc. V času kolonije so udeleženci letošnje kolonije 7. oktobra 2021 pripravili tudi dan odprtih vrat, ko so predstavili svoja dela in odstrli svoj umetniški svet. Zatem smo skupaj v Hotelu Ajda odprli še lansko razstavo, ki jo je po nagovoru direktorja g. Igorja Magdiča predstavil umetnostni zgodovinar mag. Franc Obal. Prav vsi smo v času kolonije močno pogrešali častnega škofa, mag. Gezo Ernišo, ki se je umetniških del na kolonijah še posebej veselil.

Odprtje razstave v Hotelu Ajda.

Umetniki na razstavi v Moravskih Toplicah.

10. oktobra 2021 se je poln avtobus Prekmurci udeležil odkritja spominske plošče Primožu Trubarju na tamkajšnjem gradu. Izlet s kulturnim programom sta organizirali Evangeličanska cerkev AV v Republiki Sloveniji in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota. Pred osrednjim dogodkom smo se v Ljubljani pri bivšem škofu mag. Gezi Filu v tamkajšnji Evangeličanski cerkvi Primoža Trubarja udeležili bogoslužja.

Naša naslednja postaja pa je bil Blejski grad, kjer sta nas pričakala g. Janez Fajfar, župan Občine Bled, in g. Matjaž Završnik, direktor Zavoda za kulturo Bled ter ostali gostje, tudi predsednik matičnega društva g.

Udeleženci izleta pred Evangeličansko cerkvijo v Ljubljani.

Matjaž Gruden in njegov predhodnik g. Viktor Žakelj, ki so se pridružili slovesnemu programu. Pred osrednjim dogodkom, ki je potekal v organizaciji Občine Bled in Zavoda za kulturo Bled skupaj z Evangeličansko cerkvijo AV v Republiki Sloveniji in murskosoboško podružnico Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, smo najprej v Viteški dvorani prisluhnili predstavitvi zgodovinskega esejja Oskarja Norčiča *Od kneza Koclja do slovenskega domoljubja*, ki ga je uredil častni škof mag. Geza Erniša. Po predstavitvi so se vsi prisotni zbrali na prostem pred Grajsko tiskarno, kjer je potekala osrednja slovesnost ob odkritju spominske plošče Primožu Trubarju, ki je tam na povabilo grofa Herbarda VIII Auersperga Turjaškega, velikega podpornika protestantizma na Slovenskem, pridigal in tudi prenočil pred 460 leti, leta 1561. Zbrane je najprej nagovoril g. Janez Fajfar, župan Občine Bled, ki je poudaril ta pomemben dogodek iz preteklosti in obenem približal razmere na Bledu v Trubarjevem času. Osrednji nagovor ob odkritju spominske plošče, ki je delo akademskega kiparja in nagrajenca Prešernovega sklada Mirka Bratuše, je imel škof Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji mag. Leon Novak, ki je poudaril Trubarjev pomen za slovenski jezik in s tem za obstoj slovenskega naroda ter ob tem izpostavil pomembnost vere v sedanjem času. Za njim je zbrane nagovorila še predsednica društva murskosoboške Podružnice, dr. Klaudija Sedar, ki je izrazila veliko zadovoljstvo za postavitev te plošče, saj s tem Bled in Blejski grad postajata tudi pomembna točka na poti reformacije na Slovenskem.

Župan, škof in mojster Janez.

Skupinska slika vseh prisotnih na Blejskem gradu.

15. oktobra je Podružnica skupaj z Evangeličansko cerkvijo AV v Republiki Sloveniji v Evangeličanskem domu v Murski Soboti pripravila predavanje ob 500-letnici nastopa dr. Martina Luthra na Državnem zboru v mestu Worms v Nemčiji. Predavatelj dr. Vincenc Rajšp, zgodovinar in dolgoletni direktor Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju, sedaj v pokoju, je na zelo zanimivem predavanju predstavil čas tega pomembnega dogodka, okoliščine in razloge, ki so privedle do državnega zbora v Wormsu leta 1521 in se sklenile z wormškim ediktom. Zbrane sta uvodoma pozdravila škof Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji, mag. Leon Novak ter predsednica

murskosoboške podružnice SPD Primož Trubar in direktorica Zavoda Primoža Trubarja, dr. Klaudija Sedar.

28. oktobra je Podružnica kot soorganizator sodelovala pri znanstvenem simpoziju Petstoletnica Adama Bohoriča, ki je potekal v Evangeličanskem centru Murska Sobota. Ta je bil načrtovan že v lanskem letu, a je bil takrat zaradi epidemije Covid-19 prestavljen. Simpozij je potekal v organizaciji Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji in Zavoda Primoža Murska Sobota, med soorganizatorji pa so sodelovali Mestna občina Murska Sobota, Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru

Predavanje dr. Vincenca Rajšpa.

Nagovor škofa Leona Novaka na simpoziju.

in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota. Na simpoziju, je deset referentov (Marko Jesenšek, Hotimir Tivadar, Franci Pivec, Nina Horvat, Nina Ditmajer, Branislava Vičar, Franci Just, Fanika Kranjc-Vrečko in Klaudija Sedar) predstavilo Adama Bohoriča in njegovo delo v dveh sklopih: Adam Bohorič kot učitelj in slovničar ter Sodobna pomembnost prve slovenske slovnice in njena vloga pri pouku slovenskega jezika in književnosti. V popoldanskih urah pa je potekal še mednarodni simpozij ob 250-letnici Küzmičevega Nouvega zakona, prevoda Nove zaveze Svetega pisma v prekmurščini, s čimer je bil normiran tudi prekmurški knjižni jezik.

Prav tako 28. oktobra je v Evangeličanski cerkvi Martina Luthra Murska Sobota potekala slovesnost ob

Glasbeniki med nastopom na proslavi v Murski Soboti.

dnevu reformacije v organizaciji Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji, Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota, in Mestne občine Murska Sobota. Zbrane sta nagovorila mag. Leon Novak, škof Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji, in dr. Aleksander Jevšek, župan Mestne občine Murska Sobota. Slavnostna govornica je bila predsednica murskosoboške podružnice, dr. Klaudija Sedar, ki je v svojem govoru še posebej izpostavila moč zapisane besede od 16. stoletja naprej in vlogo šolstva v luči bralne kulture in pismenosti. V kulturnem programu sta nastopila Monika Kammerlander na violini in Jernej Mazej na orglah. Slovesnosti in pred tem simpozija se je udeležil tudi predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, g. Matjaž Gruden.

Dr. Klaudija Sedar

Dan reformacije v Evangeličanski cerkvi v Murski Soboti.

Spominjanja: Dan Primoža Trubarja 2021 v Tednu ljubiteljske kulture

Zveza kulturnih društev Maribor in Univerzitetna Knjižnica Maribor od leta 2015 v Glazerjevi dvorani in razstaviščih UKM s predavanji in razstavami na vsako leto posebno temo počastita državni praznik dan Primoža Trubarja. Toda okoliščine so že drugič zapored zahtevale spremembe, ker smo morali upoštevati predpise o omejitvah pri javnih prireditvah. O tem, kako smo se spomnili Trubarja v letu 2020, sem poročala pred enim letom, sledi pa poročilo o počastitvi praznika v letu 2021. Umestili smo jo v Teden ljubiteljske kulture in jo izpeljali na spletu.

Sprva smo se tudi v Mariboru želeli priključiti vseslovenski počastitvi Adama Bohoriča in povezati skrb in delo obeh velikih mož za razvoj šolstva in izobraževanja na slovenskih tleh. Vendar smo morali

Naslovnica knjige Jožeta Rajhmana.

namero opustiti in poiskati alternativno rešitev. Odločili smo se za uveljavljeno prakso vabljenih predavanj, ko povabljeni predavatelj sam izbere temo, s katero sledi generalni usmeritvi organizatorjev.

Eden najpomembnejših trubarologov, ki je v drugi polovici minulega stoletja celovito raziskal in predstavil Trubarjevo življenje in delo, je bil mariborski teološki profesor ddr. Jože Rajhman. Leta 2024 bomo obeležili stoletnico njegovega rojstva, zato bomo v prihodnjih nekaj letih spominski dan Primoža Trubarja v Spominjanjih počastili z »Rajhmanovim predavanjem«, s katerim želimo predstaviti trubarološko delo tega pomembnega mariborskega filologa in teologa.

Niz »Rajhmanovih predavanj« je začela dr. Fanika Krajnc-Vrečko s predavanjem Trubarolog Jože Rajhman med teologijo in literarno zgodovino. Dr. Fanika Krajnc-Vrečko, literarna zgodovinarica, prevajalka in bibliotekarka, dolgoletna vodja Teološke knjižnice Maribor in sodelavka ZRC SAZU, je kot strokovna urednica Zbranih del Primoža Trubarja in z drugim uredniškim, publicističnim in raziskovalnim delom pomembna nadaljevalka tradicije mariborske trubarologije, ki jo je utrdil Jože Rajhman. Z njim jo je povezovalo večletno strokovno sodelovanje, zato smo jo povabili, da niz vabljenih predavanj začne prav ona.

Predavanja Fanike Krajnc-Vrečko Trubarolog Jože Rajhman med teologijo in literarno zgodovino je dostopno na spletni strani JSKD Maribor.

Mag. Majda Potrata

SPD PT – PODRUŽNICA POSAVJE V LETU 2021

Po aktivnih in pestrih letih delovanja ter prazničnemu letu 2020 (Bohoričevo leto), je delo podružnice, katere silnice so usmerjene v Posavje ter rojstna kraja Adama Bohoriča in Jurija Dalmatina, delno zastalo. Članice in člani smo aktivni na raznolikih področjih, pri čemer ne pozabimo tudi na dediščino. Žal pa

smo v letu 2021 izvedli le eno aktivnost, junijsko Uro slovenščine (10. 6. 2021, posebno poročilo najdete v poglavju Trubarjev dan), ki je del skupnega programa podružnice, OŠ Jurija Dalmatina, Valvasorjeve knjižnice in JSKD OI Krško.

Razmere, povezane s pandemijo in preprečevanjem širjenja virusa, ki usmerjajo naše delo od marca 2020, so še bolj zaznamovale leto 2021, saj nam ni uspelo izvesti Likovno-literarnega natečaja »Na obisku pri Juriju Dalmatinu«, prav tako se še nismo dogovorili, kako bomo to izvedli v šolskem letu 2021/22. Predvideno je, da se marca 2022 vsi soudeležni zberemo in odločimo kako naprej.

Državna proslava, ki je bila organizirana v Krškem, je bila organizirana brez vključenosti podružnice, prav tako so bile informacije o izvedbi zelo pozne. Kljub temu se je proslave v imenu podružnice udeležila Sonja Levičar.

Kulturni dom Krško, ki je bil prizorišče proslave, pa je 5. novembra 2021 pripravil krško premiero predstave *Reformatorji na odru*, ki je nastala na podlagi dela *Reformatorji v stripu* ter v koprodukciji s Cankarjevim domom in Zavodom Škratelj. Po uspešnih premierah sta Boštjan Gorenc – Pižama in Nik Škrlec uspešno izvedla številne predstave, člani podružnice pa smo hvaležni in veseli, da je projekt tako uspešen. Tudi zato, ker je akademski igralec Nik Škrlec Brestančan, ki se je z likom Jurija Dalmatina srečal že v delu domačega Kulturnega društva Svoboda Brestanica in projekt *Prebivalci Valvasorjevega kompleksa*, ki je bil s podporo Občine Krško in angažiranostjo članov podružnice zasnovan leta 2009, Nik Škrlec pa je bil »Jurij Dalmatin« nekaj let.

Napovednik za predstavo *Reformatorji na odru*.

Predsednica podružnice je bila 29. oktobra 2021 ponovno gostja oddaje Dobro jutro RTV Slovenija, kjer je predstavljala in poudarjala pomen dneva reformacije ter zavedanja, da imamo svojo kulturo in praznike ter jih ne rabimo uvažati iz drugih kulturnih okolij. Žal k temu prav RTV ne pripomore veliko, saj ob tem, ko govorimo o pomenu reformacije in spomina na izjemne dosežke naših prednikov, delajo okraske in jedi za »halloween« (noč čarovnic) ter s tem sam

»uvoz« podpirajo in promovirajo. Kljub temu upamo, da se vseeno tudi te majhne stvari katerega izmed gledalcev »dotaknejo«.

Leto 2021 ne bomo šteli med pestra in uspešna leta podružnice, a verjamemo, da ta »oddih« ne bo vplival na našo prihodnost.

Alenka Černelič Krošelj

TRUBARJEVA DOMAČIJA V LETU 2021

Leto 2021 sta delo na Trubarjevi domačiji zaznamovali dve stvari. Celoten program smo še vedno prilagajali epidemiji covida, s prvim oktobrom pa je ponovno začel delovati Javni zavod Trubarjevi kraji.

V maju je domačijo po dolgem času končno napolnil vrvež otrok. Izobraževalni programi so bili ponovno izvedeni v živo v maju in juniju, prav tako v jesenskem času. Obisk šolskih skupin in ostalih obiskovalcev je bil precej boljši. V letu 2021 je Trubarjevo domačijo tako obiskalo in se udeležilo programa Trubar in njegov čas 3857 šolarjev (lansko leto 1327), kar je sicer še vedno za polovico manj kot pretekla leta. Knjigoveške delavnice zavoda Parnas se je udeležilo 1518 udeležencev.

Del programa smo zaradi razmer še vedno izvedli preko spleta, preko podstrani *virtualna.trubarjeva-domacija.si*, kjer smo nadaljevali z objavljanim učnih vsebin in virtualnih razstav.

Trubarjeva domačija sodeluje že od vsega začetka korona krize v akciji Naprej v preteklost Skupnosti muzejev Slovenije, s pomočjo katere lahko sledilci v muzejskih spletnih okoljih spoznajo bogato dediščino, ki jo hranijo slovenski muzeji in galerije. V marcu so bile vsebine namenjene 30. obletnici samostojnosti Slovenije. Primož Trubar in ostali slovenski protestanti so s prvo tiskano knjigo, prvo slovensko slovnico in prevodom svetega pisma v slovenščino postavili temelje, na katerih se je izoblikoval slovenski narod, na njih pa je kasneje nastala tudi slovenska država. Andrej Perhaj, dolgoletni vodnik na Trubarjevi domačiji, razlagalec življenja in dela Primoža Trubarja, je ob tem razmišljal o štirih, po njegovem izboru najpomembnejših, Trubarjevih stebrih slovenstva, ki si jih lahko preberete v poglavju Sledi časa, prostora in ljudi.

Podobno je potekala obeležitev Muzejskega mednarodnega dne 18. maja. Glede na to, da mineva 70 let od postavitve temeljev Trubarjevemu spomeniku na Rašici, smo za to priložnost pripravili vsebine za samostojni sprehod med skulpturami Trubarjeve domačije, vse do Trubarjevega spomenika na vasi. Poimenovali smo ga Kiparsko sožitje Trubarjeve domačije. V vsakem kotičku domačije se namreč

Utrinki s Kiparskega sožitja Trubarjeve domačije.

odraža sodelovanje Trubarjeve domačije in lokalnih umetnikov. Njihove umetnine ji dajejo edinstveno podobo, vpeto v osrčje neokrnjene narave.

Tokratna Poletna muzejska noč je bila prav zares poletna noč. Vreme je bilo odlično in vzdušje prijetno. Pričeli smo s knjigoveško delavnico v knjigoveznici zavoda Parnas, sledil je koncert glasbenega dua v zasedbi pevke Nine Virant in Domna Bohteta na bas kitari. Mlada glasbenika sta nam postregla z avtentičnimi starodavnimi tradicijami in novejšimi folk okusi, vse od Bosne, Bolgarije, Kosova, Slovenije in tja do Amerike. Čudovit vokal in mojstrstvo na kitari sta pričarala pravo glasbeno poslastico. Večer smo zaključili s predavanjem Andreja Perhaja Trubarjevi stebri slovenstva.

S Poletno muzejsko nočjo se je pričela tudi težko pričakovana Knjižnica pod krošnjami, ki že nekaj let zapovrstjo poteka v sodelovanju z zavodom Divja misel z Vodnikove domačije. Pričeli smo 20. junija in nadaljevali z brezplačnim branjem in listanjem vse poletne nedelje do 5. septembra. Za knjižnico in

Literarna skupina KUD Primoža Trubarja je v letošnji Knjižnici pod krošnjami sledila Jurčiču.

njene obiskovalce sta tako kot že vse od prve sezone naprej skrbeli Mija Starc in Slava Petrič. V letošnjem dodatnem programu so spet sodelovali člani Literarne skupine KUD Primož Trubar pod mentorstvom Ane Porenta. Tokrat so svoja srečanja posvetili 140. obletnici smrti Josipa Jurčiča, slovenskega pisatelja, pesnika in časnikarja ter avtorja prvega slovenskega romana Deseti brat. Na srečanjih z naslovom Sledimo Jurčiču so se pogovarjali in ustvarjali na temo Jurčičeve Kozlovske sodbe v Višnji Gori, Jurčiča, uresničevalca Levstikovega literarnega programa ter posebnežev v Jurčičevih delih. Nekaj tednov smo namenili tudi našim najmlajšim bralcem. Tjaša Tomc iz Društva Finta je zanje pripravila glasbene pravljice, ki jim je sledilo ustvarjanje.

Kulturni bazar, največje nacionalno strokovno usposabljanje na področju kulturno-umetnostne vzgoje, se je letos odvijal 29. junija. Osrednja tema programa je bila Umetnost-znanost-tehnologija-izobraževanje: misliti prihodnost danes, posebna pozornost predavanj pa je bila namenjena tudi 30. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije.

Galerijska dejavnost v galeriji Skedenj

Galerijski program je bil že drugo leto zelo okrnjen. Prvo letošnjo razstavo v galeriji Skedenj smo postavili aprila, in sicer je bila to razstava diplomirane slikarke Mojce Borko z naslovom Združitev.

Mojca Borko je vsakoletna udeleženka majskih likovnih srečanj Trubarjevi kraji, ki jih na Trubarjevi domačiji organizira KUD Primož Trubar Velike Lašče. Sicer pa je razstavljala tako v tujini kot v Sloveniji. Njena umetnost je nekaj posebnega. Mojca je namreč razvila svoj lasten postopek oblikovanja lepljenega stekla, ob tem pa rada kombinira in prepleta različne materiale (predvsem platno, steklo in les). Materiali

se združujejo in si podajajo roke, kot pravi sama. Razstava na Trubarjevi domačiji je obsegala več sklopov, in sicer akrilne in oljne slike na platnu, oblačke, gnezda in vitražne dekorativne izdelke. Vsi pa so tvorili edinstveno Združitev.

Odprtja likovne razstave žal nismo mogli izvesti v tradicionalni obliki, smo pa zato organizirali dve javni nedeljski vodstvi, na katerih je obiskovalce po svoji razstavi popeljala sama umetnica. V maju smo posneli tudi pogovor z umetnico o razstavi in njenem ustvarjanju. Z njo se je pogovarjala Helena Grebenc Gruden, posnetek pogovora pa si lahko še vedno ogledate na spletni strani Trubarjeve domačije *virtualna.domacija.si*.

39. srečanje in likovna razstava TRUBARJEVI KRAJI sta bila prav tako posvečena 70. obletnici postavitve temeljev za Trubarjev spomenik in s tem javnim spomenikom v občini Velike Lašče.

Na razstavi je sodelovalo dvaindvajset ustvarjalcev s petindvajsetimi zelo različnimi deli, tako po zvrsteh, tehnikah, formatih, vsebini in izrazu. Kot je zapisala dr. Marjana Dolšina Delač v svoji predstavitvi, je veliko umetnikov ostalo tradicionalno zavezanih

Avtorica med vodenjem po razstavi. Foto: Tanja Gruden

Utrinek iz razstave Trubarjevi kraji. Foto Boštjan Podlogar

krajinarstvu in vedutnim upodobitvam (Drago Petrovič, Milena Gregorčič, Skender Bajrovič, Veljko Toman, Tadeja, Alenka Klemenčič in Suzana Komel). Na razstavi najdemo pa najdemo tudi nekaj figuralike (Silva Ros, Saša Sever, Lojze Adamlje, Natalija A Lani), nekateri so komentirali aktualno družbeno stanje (Silvo Kretič, Bernarda Petrovič Mager, Miha Edi Juvanc, Mojca Borko), posamezni ustvarjalci pa so svoja dela povezali s poezijo (Erika Železnik, Martina Starc, Darinka Grmek Štrukelj). Kar nekaj del se je povsem konkretno navezovalo na letošnjo temo *Umetnost kot javna dobrina* in na velikolaško kulturno dediščino. Pavle Ščurk je upodobil *Trubarjev park v Velikih Laščah* in *Veljka Tomana*, ki se teh srečanj udeležuje od samega začetka, Janez Suhadolc Levstikov spomenik z naslovom *2 x Levstik*. Dušan Zekovič se predstavlja z *Martinom Krpanom*, Marjan Platovšek pa s podobo *Jožeta Javorška in Turjaškega gradu*.

Knjiga

Literarna akademija Dom v jeziku Društva slovenskih pisateljev je po enoletnem premoru 8. junija spet gostovala na Trubarjevem dnevu na Trubarjevini. Povabilu se je odzvalo 5 literarnih nagrajencev, in sicer Brane Mozetič (Jenkova nagrada 2020), Veronika Simoniti (Kresnik 2020), Damijan Šinigoje (Desetnica 2021), Sergej Curanović (Nagrada Novo mesto 2020) – ker avtor živi na Poljskem, je njegova dela prebral moderator) in Brane Senegačnik (Prešernova nagrada 2021 za poezijo). Podrobneje o tem pišemo v poglavju Trubarjev dan.

*Jože Centa, avtor knjige spominov *Ne ugašajte mi luči*.*

Knjigi je bila sicer predvsem posvečena jesen. V septembru je dočkala svojo predstavitev na Trubarjevi domačiji, avtorju zelo ljubem kraju, knjiga spominov Jožeta Cente »Ne ugašajte mi luči«.

Ravno Jože Centa je bil namreč eden glavnih pobudnikov obnove Trubarjeve domačije in ureditve galerije Skedenj, ki je še danes namenjena galerijski dejavnosti. Predstavitev je potekala v krogu njegovih družine, sorodnikov z Male Slevice in prijateljev. Z nami so delili najrazličnejše spomine na Jožeta, prigode in anekdote, ki so jih doživeli z

*Utrinek s predavitve knjige *Ne ugašajte mi luči*: sin Urban z ženo Polonco in hčerko Lučko. Foto: Niko Samsa*

njim. Prijetno vzdušje so soustvarili sin Urban in vnukinja Lučka, prijatelj akademski slikar Tomaž Perko, sestrčni Slava in Franja, bratranec Lojze, Alojzij Venturini, Srečo Knafelc, ki je dal knjigi grafično podobo in Matjaž Gruden, ki je poskrbel za povezovalne besede.

Avtorji in urednik na predstavitvi knjige Sodraških 800.

19. septembra je bila domačija ponovno prizorišče podelitve Rožančeve nagrade za najboljšo esejistično knjigo leta 2021. Letos jo je prejel književnik in umetnostni zgodovinar Robert Simonišek za zbirko esejev *Pejsaži - sanjati na soncu*. Tudi o tem podrobneje pišemo v poglavju *Sledi časa, prostora in ljudi*.

22. oktobra smo gostili naše sosede iz Sodražice na predstavitvi monografije *Sodraških 800*. Knjiga je nastala ob 800. obletnici prve omembe Sodražice v zgodovinskih virih, ki je hkrati tudi prva omemba Ribnice, pa tudi prva omemba turjaškega gradu; izdana je bila pravzaprav na gradu Turjak. Predstavili so jo glavni pobudnik, urednik in avtor nekaterih prispevkov, mag. Ludvik Mihelič ter avtorji zgodovinarja dr. Miha Kosi in dr. Boris Golec ter etnologinja in kustosinja v Muzeju Ribnica Polona Rigler Grm.

Dan reformacije

Lepo vreme ob dnevu reformacije je na Trubarjevo domačijo spet privabilo lepo število obiskovalcev, ki so se udeležili vodenja Trubar in njegov čas in knjižgoveške delavnice. Večer smo zaključili z osrednjo občinsko prireditvijo ob tem prazniku. Letošnji osrednji govorec je bil mag. Benjamin Hlastan, pastor evangelijske cerkve iz Slovenj Gradca. Sledil je odličen nastop zasedbe *Slo blues*, ki je v Trubarjevem duhu reformirala vsem poznane ljudske pesmi in jih predstavila v blues preobleki. O prireditvi najdete več v poglavju *Dan reformacije*.

Leto smo že drugič zapored zaključili z decembrsko spletno akcijo Skupnosti muzejev Slovenije *Naprej v preteklost: Veseli muzej*, ki je potekala med 6. in 12. decembrom in smo jo na domačiji poimenovali *Velikolaški praznični čas*. Na Virtualni Trubarjevi domačiji smo preko starih fotografij in spominov delili utrinke, kako so včasih preživljali praznični veseli december v Velikih Laščah. Le- ti so nam pričarali dobršno mero optimizma, s katerim bomo uspešno zakorakali v novo, boljše leto.

Mag. Barbara Pečnik. Foto: Boštjan Podlogar

POROČILO O DELU SLOVENSKEGA PROTESTANTSKEGA DRUŠTVA V LETU 2021

Matjaž Gruden, predsednik SPD, je dejaven tudi kot povezovalac kulturnih prireditev. Foto: Boštjan Podlogar

Laično Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je bilo ustanovljeno leta 1994, vanj je včlanjenih okrog 600 članov ter ima podružnice na Rašici, v Murski Soboti, Mariboru in v Krškem.

Iz programske zasnove društva

Društvo je nastalo iz spoznanj o pomenu protestantov za oblikovanje, obstoj in obstanek slovenskega naroda in združuje somišljenike ne glede na njihova verska, svetovnonazorska ali politična prepričanja.

Osnovne dejavnosti društva:

- Prizadeva si za kar najtemeljitejše in vsestransko seznanjanje slovenske družbe z vsebino in pomenom protestantskih dosežkov.

- Organizira praznovanja dneva reformacije širom Slovenije ter skrbi za znanstveno objavljane slovenskih protestantskih tiskov oziroma piscev.

- V sodelovanju z Univerzo na Primorskem izdaja znanstveno revijo Stati inu obstati.

- Izdaja društveno glasilo Lubi Slovenci.
- V Trubarjevi hiši literature v Ljubljani prireja redna mesečna znanstvena in debatna predavanja.
- Organizira vsakoletno likovno kolonijo v Prekmurju.
- V spomin na požige protestantskih knjig v letih 1600 in 1601 organizira v sodelovanju z Mestno občino Ljubljana ter Mestno knjižnico Ljubljana pred Mestno hišo v Ljubljani tradicionalno prireditev Vrnimo ljudem knjigo.
- Spodbuja znanstveno preučevanje slovenskega protestantizma oziroma evangeličanstva in posredovanje znanstvenih izsledkov javnosti.

Finance

Društvo je finančno stabilno, tekoče poslovanje je približno uravnoteženo na strani prihodkov in odhodkov, dolgov ni. Leto 2021 bo poslovno manj uspešno zaradi zmanjšanja državnih sredstev za revijo Stati inu obstati.

Zaradi znatne donacije družine Majder pred nekaj leti ima društvo dovolj sredstev za redne aktivnosti ter rezervo za kakšnega izmed pomembnejših projektov. V lasti imamo tudi prostor na Beethovnovi ulici v Ljubljani, ki pa zaradi objektivnih razlogov ni vpisan v zemljiško knjigo kot društvena lastnina. Dediščina mojega predsedniškega predhodnika Viktorja Žaklja sta vsakoletni sponzorski pogodbi, in sicer z družbama *Elektro Ljubljana* ter *Gen energija* (vsako leto je znesek nekaj nižji!), ostali prihodki so zgolj iz članarine in plačil društvenih revij ter publikacij. Kakršna koli pomoč ali informacija glede morebitnih dodatnih sponzorjev ali donatorjev je vedno več kot dobrodošla.

V letu 2021 smo ohranili status nevladne organizacije (NVO) v javnem interesu, ki velja nadaljnji dve leti.

Dan reformacije

Dan reformacije je osrednji praznik našega društva. Državna proslava je od leta 2020 pod okriljem Urada vlade za komuniciranje, v letu 2021 pa je bila izvedena v Krškem 29.10.2021. V preteklih letih so snovalci scenarija državne proslave navezali stik z našim društvom, letos želje po sodelovanju ni bilo.

Ključni problem pri zagotavljanju ustreznega državnega praznovanja dneva reformacije in medijske pokritosti je v statusu tega prazničnega dneva. Dan reformacije je namreč zakonsko opredeljen zgolj kot dela prost dan in ne kot državni praznik. Iz tega pa izvirajo vsa bolj ali manj neopravičljiva izmikavanja javnih institucij glede ustrezne medijske in državne podpore.

Praznične prireditve so bile organizirane še v Mariboru (26. oktobra), Murski Soboti (28. oktobra), na Rašici (31. oktobra) ter v evangeličanski cerkvi v Ljubljani (28. oktobra). V Murski Soboti je bilo 31. oktobra tudi osrednje svečano bogoslužje ob dnevu reformacije s TV prenosom.

Publikacije

Društvo izdaja vse bolj priznано znanstveno revijo *Stati inu obstati*, ki je formalno prešla pod okrilje Univerze na Primorskem in je v pretežnem delu tudi sofinancirana s strani državnega proračuna, ter »društveno« glasilu *Lubi Slovenci*, ki je namenjeno članstvu kot pregled dejavnosti društva. *Stati inu obstati* praviloma izide dvakrat letno, *Lubi Slovenci* pa standardno nekaj dni pred letnim občnim zborom društva. Pri tem gre spoštljivo priznanje urednikom *Stati inu obstati* dr. Marku Kerševanu, dr. Jonatanu Vinklerju, dr. Nenadu Vitoroviću, urednici *Lubih Slovencev* mag. Ani Porenti ter oblikovalcu obeh revij Kazimirju Rapošu.

Od leta 2019 je na spletnem portalu Fran (fran.si/korpus16, povezava je mogoča tudi preko naše društvene spletne strani) brezplačno dostopen Korpus 16, korpus besedil slovenskih protestantskih piscev

16. stoletja. Gre za prepise 45 knjižnih del na 12.945 straneh in tako si lahko na enem mestu pregledno ogledamo tako rekoč celotno slovensko knjižno produkcijo 16. stoletja. Glavni urednik portala Fran je Kozma Ahačič.

Stati inu obstati

Žal je revija – oziroma kategorija revij, kamor spada – na razpisu Agencije za raziskovalno dejavnost za subvencije za leto 2021 in 2022 po spremenjenih merilih dobila bistveno manj sredstev kot v minulih štirih letih. Društvo bo zato v skladu s pogodbo s soizdajateljem (Univerza na Primorskem) moralo spet pokriti stroške tiskanja, lektoriranja in tehnične priprave (kot v obdobju, ko še ni dobivala subvencije ARRS), medtem ko založba UP poskrbi za elektronsko izdajo. To pomeni za društvo vsaj dodatnih 1000 EUR stroškov za številko.

S prihodnjim letom v uredništvu načrtujejo novo, pomlajeno sestavo uredništva, novi glavni urednik naj bi postal dr. Jonatan Vinkler. Želijo, da pride revija čimprej v kategorijo SCOPUS, ki bi ji tudi po novih merilih financiranja omogočila višjo subvencijo, avtorji bi prejeli tudi več točk.

Na izvršnem odboru društva smo sicer razpravljali o ideji, da bi revijo začasno izdajali samo elektronsko (prihranili bi približno 600 EUR na revijo), vendar smo se po posvetu z urednikom odločili, da do nadaljnjega ohranimo tudi tiskano verzijo. To je potrdil tudi občni zbor društva.

Ponovno naprošamo članstvo za podporo reviji *Stati inu obstati* – na revijo se lahko naročite preko e-naslova društva ali e-naslova Marka Kerševana, cena posameznega izvoda pa znaša 6 EUR. Vsi izvodi revije so v elektronski obliki brezplačno dostopni tudi na naši društveni spletni strani.

Lubi Slovenci

Izšla je jubilejna številka ob 25-letnici društva, ki sta jo uredila Kazimir Rapoša in Ana Porenta. Za to številko je bilo veliko dela – 4 mesece intenzivnega zbiranja in pregledovanja arhivskega gradiva.

Urednika ob pripravi vsakoletnega pregleda dejavnosti društva prosita za čim ažurnejšo in sprotno odzivnost avtorjev. Tudi izvodi *Lubih Slovencev* so v elektronski obliki dostopni na naši društveni spletni strani. Nova moč pri tehničnem urejanju glasila je Srečo Knafelc.

Društveni večeri v Trubarjevi hiši literature

Za odmevne društvene večere v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani skrbi dr. Božidar Debenjak in se odvijajo vsako tretjo sredo v mesecu skozi celo leto, razen v poletnem času.

Dr. Debenjak poroča:

Večletno uspešno delovanje študijskih večerov je bilo z vladnimi ukrepi večkrat prekinjeno. S Trubarjevo hišo literature sem se nato dogovoril, da s predavanji nadaljujemo, brž ko bodo sproščena predavanja na univerzi, saj je naš način dela analogen. Žal tudi sedanji ukrepi in napovedana omejitev s PCT na PC onemogočajo ponovni zagon, prehod na elektronsko izvajanje večerov pa bi bil neživljenjski. Zato bomo prisiljeni čakati na sprostitev življenja. Po moji oceni pa imajo študijski večeri življenjski potencial: mesečni ritem shajanja zainteresiranih članov je pomemben za živost društva, predavatelji se zaradi ugleda našega društva in ravni študijskih večerov radi odzivajo, predavanja so potem objavljena v reviji Stati inu obstati. Vednost o protestantizmu se pogloblja, krepi in širi. Brž ko bodo nehali veljati odloki, ki zatirajo in uničujejo kulturno dejavnost, bo trenutek za ponoven zagon naših študijskih večerov, saj bi jih bilo škoda zapraviti.

Slikarska kolonija Primož Trubar

Slikarsko kolonijo Primož Trubar tradicionalno organizira podružnica našega društva v Prekmurju. Lani so uspešno realizirali 26. slikarsko kolonijo, prvič pod vodstvom novega umetniškega vodje Igorja Banfija, ki je to vlogo prevzel od dolgoletnega vodje Nikolaja Beera.

Prireditve Vrnimo ljudem knjigo

Tradicionalno decembrsko prireditve Vrnimo ljudem knjigo skupaj pred Mestno hišo v Ljubljani organizirajo naše društvo, Mestna občina Ljubljana in Mestna knjižnica Ljubljana. Prva prireditve, s katero je bil obeležen ta dogodek, je bila 20. decembra 2000, ko sta Viktorija Potočnik, takratna ljubljanska županja, in prof. Oto Norčič, prvi predsednik Slovenskega protestantskega društva, pred Mestno hišo odkrila prvo talno ploščo. Za prireditve skrbi s strani našega društva Bogdanka Pirc Marjanovič.

V letu 2021 je prireditve zaradi zdravstvene situacije odpadla, predvidena pa je v januarju 2022. Za prihodnje iščemo ideje, kako bi ta dogodek popularizirali. Stopili smo v stik z Andrejem Rozmanom Rozo in nam je predlagal razmišljanje v smeri uličnega gledališča ali kamišibaja.

Izletniška dejavnost

Omejitveni ukrepi so v letu 2021 onemogočili izvedbo ekskurzij. V programu ostajata ekskurziji na Kraška staroverska mesta (v soorganizaciji z društvom Slovenski staroverci) ter Varaždin z okolico (v sodelovanju z Majdo Potrata).

Izletniška dejavnost je ena izmed pomembnih nalog našega društva, zato ji nameravamo posvečati

vso potrebno skrb tudi v prihodnje. Ob tem želimo okrepiti sodelovanje s podružnico v Murski Soboti in tamkajšnjo EC glede datumov in medsebojnega obveščanja, z željo po čim več skupnih izletov oziroma ekskurzij.

Podružnice

Društvo ima podružnice na Rašici (predsednica mag. Ana Porenta), v Murski Soboti (nova predsednica dr. Klaudija Sedar), Mariboru (predsednik Srečko Reher) in v Krškem (predsednica Alenka Černelič Krošelj). Aktivnosti podružnic so razvidne iz njihovih vsakoletnih poročil, ključno pa je, da s svojim delovanjem skrbijo za prireditve ob prazničnih dneh ter za ohranjanje in širjenje dediščine slovenske reformacije in reformatorjev.

Trubarjeva domačija

Maja 2020 je Občina Velike Lašče (ponovno) ustanovila Javni zavod Trubarjevi kraji, ki ima med drugim tudi naloge upravljanja s Trubarjevo domačijo na Rašici. V oktobru 2021 je bil zavod operativno vzpostavljen, imenovan sem bil za nepoklicnega direktorja za obdobje petih let.

Pri delovanju zavoda si želim doseči intenzivno sodelovanje velikolaške občine, kulturnega ministrstva, našega društva, predstavnikov protestantskih mest, evangeličanske cerkve, nevladnih organizacij in vplivnih posameznikov. Upam, da bomo skupaj uspešni.

Organi društva

Volilni občni zbor društva je 2. oktobra 2021 za obdobje štirih let imenoval nove društvene organe:

Predsednik: Matjaž Gruden

Častni predsednik: mag. Viktor Žakelj

Izvršni odbor (9 članov po statutu):

dr. Marko Kerševan, podpredsednik društva

Katja Ajdnik

Primož Debenjak

dr. Aleksander Erniša

mag. Vladimira Mesarič

dr. Sašo Jerše

mag. Majda Potrata

ddr. Jonatan Vinkler

dr. Nenad Vitorović

Člani izvršnega odbora po položaju:

Alenka Černelič Krošelj

mag. Marija Kuhar

mag. Ana Porenta

Srečko Reher

dr. Klaudija Sedar

Svet društva:

ddr. Kozma Ahačič

Nikolaj Beer

Polona Brenčič

Franc Cipot

Rudi Cipot

dr. Božidar Debenjak

mag. Tone Frelj

dr. Mihael Glavan

ddr. Igor Grdina

dr. Ludvik Horvat

dr. Tomaž Jurca

dr. Matjaž Kmecl

dr. Janez Malačič

dr. Avguštin Malle (Celovec)

Bogdanka Pirc Marjanovič

mag. Leon Novak

Milan Pahor (Trst)

Ladislav Pojbič

Kazimir Rapoša

Janez Rozman

Marjan Šiftar

Dušan Voglar

dr. Fanika Krajnc Vrečko

Nadzorni odbor:

Bogdanka Pirc Marjanovič

dr. Uroš Stanič

dr. Emil Žagar

Častno razsodišče:

mag. Geza Filo

Olga Gliha

Tekoče aktivnosti

• Občni zbor društva je 2. oktobra 2021 imenoval dolgoletnega društvenega predsednika Viktorja Žaklja za *častnega predsednika Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar*.

• V organizaciji Občine Bled, Zavoda za kulturo Bled, Evangelizacijske cerkve, našega društva (podružnice Murska Sobota) in mojstra Janeza Rozmana je bil na blejskem gradu v spomin na Trubarjev obisk Bleda postavljen relief – spominska plošča; otvoritev je bila v nedeljo, 10. oktobra.

• V Wittenbergu teče preko dr. Luke Ilića (v sodelovanju tamkajšnjega kluba Rotary, našega društva in EC v Sloveniji) aktivnost, da se Juriju Dalmatinu in

Adamu Bohoriču postavi spominski obeležji – polovico stroškov bo sofinanciralo naše društvo, polovico pa EC. Otvoritev je predvidena 4. marca 2022.

• Predlagana je postavitev obeležja v Ljubljani na Ribjem trgu pri Trubarjevi hiši.

• V Govčah, kjer so ostanki protestantske cerkve, bi bilo smiselno urediti mesto spomina.

• Ministrstvo za kulturo je vlogo občine Velike Lašče za podelitev statusa spomenika državnega pomena Trubarjevi domačiji spet zavrnilo in jo ponovno vrnilo v presojo Zavodu za varstvo kulturne dediščine, čeprav je vloga prejela pozitivno mnenje zavoda, priporočilo predsednika Pahorja ter podporo strokovne javnosti. V okviru SPD podpiramo prizadevanje občine in bomo poskusili preko osebnih povezav z odločevalci na kulturnem ministrstvu poiskati možno rešitev.

• Ljubljana, Puconci in Rašica imajo status evropskih protestantskih mest. Smiselno bi bilo povezati ta mesta v neko obliko trajnega sodelovanja ter vzpostaviti povezave s Tuebingenom in drugimi mesti na Trubarjevi življenjski poti.

• Pomembna naloga društva je »pomladitev«. Izvedena je kar precejšnja sprememba v organih društva, slediti mora večja vključenost mlajše generacije, boljša povezanost podružnic in boljše sodelovanje z EC; želimo si tudi ustanovitve novih podružnic (na primer Koper, Gorenjska, Goriška v Italiji, Koroška v Avstriji, Zagreb na Hrvaškem). Prijavnica za nove člane je na voljo na naši društveni spletni strani.

• Za boljšo obveščenost o raznih prireditvah društva in drugih obvestilih se na naši spletni strani lahko prijavite na prejemanje novic. Zaradi varstva osebnih podatkov potrebujemo vaše privoljenje za prejemanje elektronske pošte. S seznama prejemnikov se lahko vedno odjavite, tako da nam to sporočite na naš društveni naslov.

• Ob napovedi za odmero dohodnine imate možnost do 1% plačane dohodnine donirati enemu od upravičencev s seznama, na katerega sodi tudi naše društvo.

Za tekoče delo društva skrbi izvršni odbor, ki se sestaja po potrebi. V ožjem operativnem smislu pa društvo ažurno deluje s pomočjo podpredsednika dr. Marka Kerševana, nepogrešljive tajnice društva Marije Kuhar in z dragocenimi nasveti častnega predsednika Viktorja Žaklja.

Srečno!

Matjaž Gruden

S K U P I N A

Elektro Ljubljana

